

บทที่ 4

ผลการศึกษา

สำหรับผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อ.อัมพวา จ.สมุทรสงครามในส่วนนี้ จะนำเสนอถึงแนวคิด มุมมอง และความต้องการของแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วยผู้ประกอบการเรือ/คนขับเรือ ชาวบ้านริมคลอง ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และนักท่องเที่ยว ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน ผู้มีส่วนได้-เสีย ทศนคติต่อการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งต้นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้สืบเนื่องจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยของอัมพวาเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงประมาณ พ.ศ. 2547-2550 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองท้องถิ่นในขณะนั้น ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนในการสร้างรายได้ตามนโยบายของภาครัฐ โดยมีการรื้อฟื้นตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้นมา มีการดูแลบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ มากมาย ได้พลิกโฉมตลาดน้ำจากเดิมที่เป็นตลาดน้ำท้องถิ่นขนาดเล็กมีพ่อค้าแม่ค้าในเรือไม่มากและนักท่องเที่ยวรู้จักในวงแคบ กลายมาเป็นตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวรู้จักอย่างแพร่หลาย และเป็นสถานที่หนึ่งที่ถูกแนะนำให้มาเยี่ยมชม

จากสถานการณ์ข้างต้นทำให้การท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่เป็นการท่องเที่ยวทางน้ำในยามค่ำคืน กลายมาเป็นกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ และมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น โดยใน พ.ศ. 2548 มีเรือรับจ้างนำเที่ยวชมหิ่งห้อยประมาณ 30-40 ลำ เท่านั้น และได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 100-200 ลำ หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 4-5 เท่า ภายในระยะเวลาอีกหนึ่งปีถัดมา (จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน) การขยายตัวอย่างรวดเร็วดังกล่าวเกิดจากอุปสงค์ต่อการ

ท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด จึงเป็นแรงดึงดูดให้เกิดอุปทานมากขึ้นตามมา โดยมีผู้ประกอบการเรือรายใหม่เข้ามาแข่งขันมากขึ้นจากรายได้ที่จูงใจ การขยายการให้บริการเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยอยู่ภายใต้การตัดสินใจลงทุนที่คำนึงถึงต้นทุนเอกชนเพียงด้านเดียว กล่าวคือ ต้นทุนการบริการเรือจะคำนึงถึงเฉพาะเม็ดเงินที่ต้องจ่ายออกไป เช่น ค่าซื้อเรือ น้ำมัน ค่าจ้าง ค่าบำรุงรักษาเรือ และค่าเชื้อเพลิง เป็นต้น ทั้งนี้ผลกระทบภายนอกที่สร้างความเดือดร้อนกับบุคคลที่สาม เช่น เสียงดัง ตีลังกุกัดเซาะจากคลื่นที่เรือวิ่งผ่าน คราบน้ำมันจากเรือ เป็นต้น มิได้ถูกนำมาพิจารณาในการดำเนินการ ส่งผลให้ต้นทุนเอกชน (private cost) ต่ำกว่าต้นทุนทางสังคม (social cost) และการคำนึงถึงเฉพาะต้นทุนเอกชนทำให้มีการผลิตบริการออกมามากกว่าจุดที่เหมาะสม (optimum point) เรือแข่งกันเสนอบริการกับนักท่องเที่ยวและจำนวนเที่ยวที่วิ่งมากเท่าที่มีลูกค้าต้องการบริการ ผลดังกล่าวได้สร้างความเดือดร้อน รำคาญ และสูญเสียความเป็นส่วนตัวกับชาวบ้านริมคลองที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ในเวลาต่อมา ในส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์เกี่ยวกับ สภาพทั่วไป แนวคิด มุมมอง พฤติกรรม และความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

4.1 สภาพการณ์ทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อ.อัมพวา

สภาพการณ์ทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อ.อัมพวา จะสะท้อนให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษานี้ และนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่ยั่งยืน โดยใช้การจัดระเบียบ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในเรื่องการชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์ โดยมีรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ดังนี้

การประกอบการเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย

สภาพทั่วไปในการให้บริการเรือนำเที่ยวในบริเวณพื้นที่อำเภออัมพวาและอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ในปัจจุบันจะเป็นการให้บริการอยู่ตามท่าเรือต่างๆ ที่มีทั้งขนาดเล็ก-ใหญ่ อยู่ที่ตลาดน้ำอัมพวา รีสอร์ท และโฮมสเตย์ที่มีท่าเรือของตนเอง โดยเรือแต่ละลำต้องมีสังกัดและจะอยู่ตามท่าที่สังกัด ทั้งนี้เรือนำเที่ยวขนาดใหญ่สามารถบรรจุนักท่องเที่ยวได้ถึง 30 คน นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการร่วมกันกับนักท่องเที่ยวรายอื่นในลักษณะการโดยสารสาธารณะ หรืออาจเช่าเหมา

ลำได้ตามต้องการ โดยผู้ขับเรือจะจัดหาเรือที่เหมาะสมกับจำนวนคนมาให้บริการ เช่น หากนักท่องเที่ยวมาจำนวน 10-12 คนก็จะจัดเรือขนาดเล็กให้ หากมาเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะจัดเป็นเรือขนาดใหญ่ให้ คนที่มาเที่ยวส่วนใหญ่จะนิยมเหมาลำมากกว่าจะให้คิดเป็นรายหัว เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักมาเที่ยวกันเป็นหมู่คณะ ส่วนมากการเที่ยวทางเรือร่วมกับนักท่องเที่ยวคนอื่นๆ ซึ่งจะเก็บค่าบริการเป็นรายหัวสามารถทำได้เฉพาะช่วงวันหยุดเพราะว่าวันธรรมดานักท่องเที่ยวจะน้อยต้องใช้การเช่าแบบเหมาลำโดยผู้ประกอบการเรือ รวมถึงร้านค้าส่วนใหญ่ที่อัมพวาจะไม่เปิดให้บริการในวันจันทร์-พฤหัสบดีเช่นกัน

โดยทั่วไปการนำเที่ยวทางเรือไม่ใช่มีแต่การชมหิ่งห้อยเท่านั้น แต่ยังมีการนั่งเรือชมธรรมชาติรอบเกาะ และการไหว้พระที่วัดที่ตั้งอยู่ริมน้ำตามเส้นทางที่เรือวิ่งผ่านด้วย ผู้ประกอบการเรือรายหนึ่งให้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่มชอบการนั่งเรือไหว้พระมากกว่าการชมหิ่งห้อย โดยการนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยววัดที่อยู่ริมแม่น้ำจะสร้างรายได้ให้ทั้งวัดและเด็กดั่งเรือด้วย ทั้งนี้สามารถนำเรือไปจอดและพานักท่องเที่ยวขึ้นไปไหว้พระได้เฉพาะวัดที่อนุญาตเท่านั้น คนเรือบางกลุ่มกลับให้ข้อมูลว่าการเช่าเรือในช่วงกลางวันจะน้อยกว่าช่วงกลางคืน ซึ่งคนนิยมเช่าเรือไปดูหิ่งห้อย ปัจจุบันนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มมากขึ้น และส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวจีน (ประมาณมากกว่าร้อยละ 60) ที่มาเที่ยวโดยเฉพาะวันศุกร์นักท่องเที่ยวจะมีจำนวนมากที่สุด ส่วนคนไทยโดยรวมมีจำนวนลดลงจากช่วงที่ผ่านมา แต่ยังคงมีจำนวนมากในช่วงวันหยุดยาว ช่วงเทศกาลต่างๆ และวันสำคัญทางศาสนา

สำหรับเวลาที่เรือรับจ้างจะนำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย จะเป็นเวลาที่ท้องฟ้าเริ่มมืดหรือเริ่มประมาณเวลา 18.30 น. โดยคิดค่าโดยสารจากนักท่องเที่ยวคนละ 60 บาท ปกติในแต่ละวันเรือสามารถวิ่งดูหิ่งห้อยได้มากกว่า 2-3 เที่ยว ขึ้นอยู่กับจำนวนเรือของแต่ละคนว่ามีจำนวนมากน้อยต่างกันไป ส่วนเวลาที่ดีที่สุดที่จะเริ่มไปชมหิ่งห้อยคือ 18.30 หรือ 19.00 น. รอบสุดท้ายในการดูหิ่งห้อยคือเวลา 21.00 น. แต่ถ้าหากเกินเวลา 21.00 น. นักท่องเที่ยวยังต้องการเหมาเรือไปดูก็สามารถทำได้ และการกำกับดูแลเรือนำเที่ยวในพื้นที่จะเป็นหน้าที่ของกรมเจ้าท่า ซึ่งจะส่งเจ้าหน้าที่มาคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น ดูเรื่องการใส่ชูชีพของนักท่องเที่ยว การตรวจบัตรอนุญาต การให้บริการนำเที่ยวทางเรือโดยทั่วไปให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบกรณีอุบัติเหตุทางเรือ

โครงสร้างการแข่งขันของผู้ประกอบการเรือ

สำหรับท่าเรือในอัมพวามีจำนวนประมาณ 20 ท่า โดยท่าเรือที่มีขนาดใหญ่มีเพียง 4-5 ราย ซึ่งจะครองส่วนแบ่งทางการตลาดกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น ท่าเรือคุณย่า ท่าเรือสิริโรจน์ และท่าเรือจำญญัญญ เป็นต้น ซึ่งแต่ละท่ามีเรือประมาณ 20-30 ลำ ส่วนที่เหลือจะเป็นท่าเรือขนาดกลางและขนาดเล็ก และท่าเรือขนาดเล็กบางแห่งอาจมีเรือประจำท่าเพียง 1 ลำ แต่ก็สามารถติดต่อกับเรือนำเที่ยวอื่นๆ มาให้บริการนักท่องเที่ยวได้ จำนวนเรือทั้งหมดที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมีอยู่ประมาณ 200-300 ลำ แต่ละรายมักมีลูกค้าประจำที่มาเที่ยวหรือเป็นกลุ่มทัวร์ที่มีเครือข่ายความร่วมมือในเชิงธุรกิจ ทำให้ผู้ประกอบการนำเที่ยวทางเรือรายใหม่เข้าแข่งขันยาก และในส่วนของคนเรือนั้น ประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งหมดจะมีเรือเป็นของตนเอง ส่วนอีก 2 ใน 3 เป็นเพียงคนรับจ้างขับเรือเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าท่าเรือขนาดใหญ่จะมีอำนาจการต่อรองสูงกว่าท่าเรือขนาดเล็กจากการครองส่วนแบ่งทางการตลาดที่มากกว่านั่นเอง จะมีบทบาทเป็นผู้นำตลาดและเป็นผู้กำหนดค่าบริการเรือ รายเล็กจะใช้ราคาตามตลาดซึ่งก็คือราคาที่รายใหญ่กำหนดนั่นเอง

ทั้งนี้การคิดค่าบริการจากนักท่องเที่ยวอาจทำได้โดยการคิดราคาต่อคน หรือเป็นแบบเหมาลำก็ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า โดยราคาในการเที่ยวชมหิ้งห้อยต่อคนอยู่ที่ 60 บาท หากมากันเป็นกลุ่ม เช่น จำนวน 15 คน หากคิดรายหัวจะเป็นเงิน 900 บาท แต่ถ้าเป็นแบบเหมาลำจะคิดราคาแค่ 800 บาทเท่านั้น หรือหากนักท่องเที่ยวมาจำนวน 6-7 คนและต้องการเหมาลำ เจ้าของเรือก็จะคิดเหมาไว้ในราคาต่ำสุด 600 บาท โดยราคาอาจจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับตกลงราคาระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่า โดยการกำหนดราคาสำหรับนักท่องเที่ยวในอัตราคนละ 50-60 บาท นั้น ท่าเรือขนาดใหญ่ (เช่น ท่าเรือคุณย่า ท่าเรือสิริโรจน์) เป็นผู้กำหนดมาแต่เดิมดังกล่าว อย่างไรก็ตามปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวเริ่มลดลงในขณะที่เรือมีจำนวนมาก ทำให้มีการตัดราคาแข่งขันกันบ้าง โดยมีราคาอยู่ในช่วง 40-60 บาท ราคาดังกล่าวถือว่าต่ำเมื่อเทียบกับค่าบริการที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก ซึ่งหากนักท่องเที่ยวที่ต้องการนั่งเรือจากดำเนินสะดวกมาที่อัมพวาจะคิดราคาคนละ 500 บาท

สำหรับคนเรือที่มีเรือเป็นของตนเองจะแบ่งรายได้จากการนำเที่ยวที่ได้ให้แก่เจ้าของท่าในอัตราเที่ยวละ 100 บาท ส่วนคนรับจ้างขับเรือโดยทั่วไปจะมีรายได้ต่อวันประมาณ 500-1,000 บาท หรือมากกว่าในช่วงเทศกาล โดยคนขับเรือจะได้เงินจากการพานักท่องเที่ยวไปชมหิ้งห้อยหรือไปวัด

เที่ยวละ 150 บาท ไม่รวมค่าทิปจากนักท่องเที่ยว ในแต่ละวันจะเล่นเรือประมาณ 1-4 เที่ยว ซึ่งจำนวนเที่ยวที่เล่นบริการในแต่ละวันมีจำนวนไม่แน่นอน โดยจะมีจำนวนรอบมากในช่วงที่เป็นวันหยุดยาวหรือเทศกาล ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกสามารถสร้างรายได้ดีกว่าที่อัมพวา โดยมีคนขับเรือหลายคนที่ขับอยู่ที่ดำเนินสะดวกวันธรรมดา แล้ววันหยุดจึงค่อยมาที่อัมพวา ทั้งนี้ คนเรือที่มาให้สัมภาษณ์หลายคนมีอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการขับเรือ เช่น ขึ้นตาล ทำตาล ทำเสาปูน และทำสวน เป็นต้น

สำหรับต้นทุนของเรือนำเที่ยวนั้น เจ้าของเรือนำเที่ยวจะใช้เงินลงทุนซื้อเรือ ซึ่งมีราคาลำละ 100,000-300,000 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดของเรือ ซึ่งจะสามารถรับนักท่องเที่ยวได้เที่ยวละ 15-30 คน โดยต้องไปจดทะเบียนที่กรมเจ้าท่า และเสียภาษีตามขนาดเรือ อัตราภาษีสำหรับเรือขนาด 14 คน อัตราปีละ 1,700 บาทต่อปี และค่าใบอนุญาตในอัตรา 600 บาทต่อระยะเวลา 5 ปี โดยเจ้าของเรือจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ เกี่ยวกับเรือ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันเครื่อง และค่าบำรุงรักษาเรือตามอายุการใช้งาน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการเช็ควาล์วเครื่องยนต์เป็นอย่างดี ไม่ปล่อยน้ำมันไหลลงแม่น้ำลำคลอง

ปัญหาที่เกิดจากเรือนำเที่ยวในมุมมองของผู้ประกอบการเรือ

ผู้ประกอบการเรือได้ให้ข้อมูลว่า โดยปกติเสียงเครื่องยนต์เรือจะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากการใช้เรือสัญจรไปมาเป็นเรื่องปกติของผู้คนแถวนั้น ซึ่งผู้คนแถวนั้นใช้เรือเป็นพาหนะตั้งแต่ในสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวทางเรือมากขึ้น มีเรือเล่นเป็นจำนวนมากทำให้เกิดเสียงดังทั้งจากเครื่องยนต์และเสียงนักท่องเที่ยวก็ทำให้ชาวบ้านแถวริมคลองไม่พอใจ นอกจากนี้ปัญหาคำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คลื่นซัดตลิ่งพังนั้น คนเรือยอมรับว่ามีจริง โดยหากชาวบ้านจะทำเขื่อนป้องกันจะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก อาจเป็นจำนวนถึงหลักล้านบาทเลยทีเดียว ซึ่งหากเรือลำใดลำหนึ่งไม่ระมัดระวังทำให้เกิดคลื่นลูกใหญ่ หรือก่อความรำคาญจากเสียงที่ดังเกินไปก็จะโดนเหมารวมว่าเป็นเรือหิ่งห้อย เนื่องจากในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยมีเพิ่มขึ้น โดยมีทั้งขนาดเล็ก-ใหญ่ และเป็นเรือยนต์ทั้งหมด

ชาวบ้านริมคลองกับผลกระทบที่เกิดขึ้น

ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม เช่น การทำสวน และการรับจ้างในภาคเกษตร นอกจากนั้นจะมีบางคนเป็นข้าราชการ ค้าขาย แม่บ้าน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มีครัวเรือนที่อาศัยริมแม่น้ำลำคลองบริเวณเส้นทางชมหิ่งห้อย (รอบพื้นที่เกาะอัมพวา) ประมาณ 200-300 ครัวเรือน หลังจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นอัมพวากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง ทำให้มีการขยายเมืองพัฒนาที่ดิน และที่ดินริมแม่น้ำถูกซื้อไปเพื่อทำโรงแรม รีสอร์ท ทำให้ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้นมากโดยเฉพาะที่ดินที่ติดแม่น้ำ จนกระทั่งในปัจจุบันที่ดินที่ติดแม่น้ำลำคลองถูกเปลี่ยนเจ้าของที่เป็นคนนอกพื้นที่หรือเป็นเจ้าของใหม่มากกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนที่อาศัยริมแม่น้ำลำคลองบริเวณเส้นทางชมหิ่งห้อย (รอบพื้นที่เกาะอัมพวา) สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากราคาที่ดินสูงขึ้นหลายเท่า จึงมีการแบ่งที่ดินขายบางส่วนและส่วนที่เหลือเก็บไว้ทำสวนตามเดิม จากการสัมภาษณ์พบว่าอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านส่วนใหญ่ คือ การปลูกมะพร้าว ทำน้ำตาล และเกษตรกรรมอื่น จึงต้องมีที่ดินอย่างน้อยประมาณ 20 ไร่ ชาวบ้านจึงมีที่ดินมากพอที่จะแบ่งขายได้บางส่วน อย่างไรก็ตามบางคนก็ขายที่ดินทั้งหมดและย้ายไปอยู่ที่อื่นและบางคนก็แบ่งที่ดินขายเฉพาะที่ดินริมแม่น้ำและย้ายบ้านถอยออกมาทำสวนตามเดิม ทั้งนี้การที่ชาวบ้านขายที่ดินริมแม่น้ำส่วนหนึ่งเกิดจากราคาที่ดินสูงมาก และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากชาวบ้านรำคาญเสียงรบกวนจากเรือนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นและเกิดปัญหาลิงพัง ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างเขื่อนคั่นข้างสูง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจแบ่งขายที่ดินริมแม่น้ำ โดยชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งก็ตัดสินใจขายที่ดินที่ติดริมแม่น้ำเนื่องจากลิงพังไม่มีเงินทุนสร้างเขื่อนจึงตัดสินใจขายที่ดินบางส่วนที่ติดริมแม่น้ำและย้ายมาปลูกบ้านใหม่ในพื้นที่ทำสวนของตน อย่างไรก็ตามความคิดเห็นของคนในชุมชนค่อนข้างแตกต่างกันในช่วงแรกที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากๆ เนื่องจากบางคนได้รับผลกระทบมากกว่าและไม่สามารถปรับตัวได้ อย่างไรก็ตามในช่วงปัจจุบันชาวบ้านเริ่มไม่ค่อยสนใจกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากจำนวนหิ่งห้อยได้ลดลงและนักท่องเที่ยวที่นั่งเรือมาชมหิ่งห้อยได้ลดลงกว่าในอดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปทำกิจกรรมอย่างอื่นๆแทน เช่น ไหว้พระ ซื้อสินค้าและทานอาหารแทน

อย่างไรก็ตามการเกิดผลกระทบภายนอกด้านบวกเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เนื่องจากได้รับประโยชน์ เช่น การได้บรรยากาศที่สวยงามจากการอยู่ใกล้สวนสาธารณะ ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้น มี

อาชีพใหม่ๆเกิดขึ้นที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น อย่างไรก็ตามผลกระทบภายนอกด้านลบเป็นสิ่งที่ผู้คนไม่ต้องการ เพราะสร้างความเดือดร้อนรำคาญโดยที่ตนมิได้ก่อขึ้น เช่น อากาศเสีย เสียงดัง และน้ำเสีย เป็นต้น ดังนั้นโดยหลักการแล้วผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบจึงควรได้รับการชดเชย เนื่องจากเป็นผู้เสียประโยชน์จากการกระทำของคนอื่น สำหรับในการศึกษานี้จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสูญเสียที่เกิดขึ้นและผลกระทบจากมลภาวะต่างๆ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อาทิ มลภาวะทางเสียงต่อชุมชนริมน้ำนั้น คลื่นจากเรือหางยาวที่ก่อกวนผิวน้ำทำให้ดินหายไป เป็นต้น โดยการเก็บข้อมูลในส่วนนี้จะใช้การเข้าไปจัดประชุมกลุ่มย่อย (focus group) และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้นำชุมชนในบริเวณริมคลองและริมแม่น้ำ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ความต้องการของชุมชนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และนำไปสู่การชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป โดยแนวทางการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นหลักแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ที่สำคัญคือ การชดเชยผู้เสียหาย ค่าเสียโอกาส การแก้ไขผลกระทบภายนอก หรือความล้มเหลวของกลไกตลาดโดยใช้องค์กรท้องถิ่นและชุมชนมาร่วมบริหารจัดการ อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยทางเรือก็มีผลกระทบกับชาวบ้านทั้งทางบวกและทางลบซึ่ง สามารถสรุปได้ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

1. ทำให้ชุมชนมีรายได้และสร้างงานหลากหลายเพิ่มขึ้น ภายหลังจากที่อัมพวากลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในการชมหิ่งห้อย ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก อุปสงค์การท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นนี้จึงมีธุรกิจเกี่ยวเนื่องเกิดขึ้นตามมา ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม รีสอร์ท และร้านอาหาร ทำให้เกิดอาชีพหลากหลายเพิ่มขึ้น อาทิ การประกอบการด้านอาหาร ขายของที่ระลึก รถรับจ้าง และเรือเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ผลผลิตทางการเกษตรก็มีตลาดที่กว้างขวางมากขึ้นจากนักท่องเที่ยวที่มีกำลังซื้อ ไม่ว่าจะเป็นส้มโอ ลิ้นจี่ มะพร้าว น้ำตาลสด และกุ้งแม่น้ำ เป็นต้น ทำให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้ราคาสูงขึ้น ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2. การพัฒนาและขยายตัวของเมือง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในระยะที่ผ่านมา ทำให้เมืองอัมพวามีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งอาคารสิ่งปลูกสร้าง และระบบ

สาธารณูปโภคไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนน อาคาร โรงแรม และรีสอร์ท จากการพัฒนาขยายตัวของเมืองอัมพวาทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกขึ้น มีสาธารณูปโภคไฟฟ้า น้ำประปา สาธารณสุขต่าง ๆ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนสะดวกสบายมากขึ้นมีสีสัน

3. ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้น การที่ความเจริญเข้ามาในเมืองอัมพวา ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยและการสร้างโรงแรม ที่พัก และรีสอร์ทมีมากขึ้น ส่งผลให้ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังจากปี 2554 ซึ่งเกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ในกรุงเทพฯและปริมณฑล แต่อัมพวาไม่ได้รับผลกระทบ ไม่มีน้ำท่วมที่อัมพวา ยิ่งทำให้คนกรุงเทพฯหรือคนจากภายนอกหันมาสนใจซื้อที่ดินที่อัมพวามากขึ้น โดยเฉพาะที่ดินริมแม่น้ำมีอุปสงค์มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ชาวบ้านริมคลองอัมพวาแบ่งที่ดินขายบางส่วนตามที่กล่าวมาแล้ว จึงทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ผลกระทบทางลบ

1. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนไป การขยายตัวของเมืองที่เร็วเกินไป รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มาก จนกระทั่งทรัพยากรที่มีอยู่ไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จากเดิมชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่สงบ เรียบง่าย และใกล้ชิดธรรมชาติ แต่เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากๆ ทำให้ระบบสาธารณูปโภครองรับได้ไม่ดี เช่น การจราจรติดขัดโดยเฉพาะช่วงวันหยุด เกิดปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไป ที่ดินถูกเปลี่ยนมือไปสู่นายทุนและคนต่างถิ่นมากขึ้น ความเป็นกันเอง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชนค่อยๆหายไป ระบบทุนนิยมเข้ามาแทนที่ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน แม่บ้าน รับราชการ ไม่ได้มีอาชีพค้าขาย จึงไม่ค่อยได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยแต่อย่างใด แต่กลับจะได้รับผลกระทบทางลบที่เกิดจากการชมหิ้งห้อยทางเรือ

2. เสี่ยงดังรบกวนการดำเนินชีวิตประจำวัน การที่มีเรือหางยาวนำนักท่องเที่ยวมาชมหิ้งห้อยจำนวนมากในเวลาค่ำคืน ทำให้เกิดเสียงดังรบกวนการหลับนอนและการใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำ/คลอง จนกระทั่งชาวบ้านบางรายเกิดความไม่พอใจรำคาญเสียงดังถึงกับเอาขวด หิน และวัตถุอื่น ปาใส่เรือนำเที่ยว นอกจากนี้มีการตัดต้นลำพูทิ้งเพื่อแก้ปัญหา อย่างไรก็ตาม นอกจากเสียงดังจากเรือหางยาวแล้ว ยังมีเสียงดังกรีดร้องของนักท่องเที่ยว ซึ่งเสียงดังกล่าวจะกระทบ

กับเด็กทารก ผู้สูงอายุและผู้ป่วยทำให้สะดุ้งไม่สามารถหลับได้ บางครั้งเสียงดังมากจนไม่สามารถฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ได้ รวมทั้งมีควันเสียจากเครื่องยนต์ มีแสงไฟรบกวน และนักท่องเที่ยวบางรายทั้งเศษขยะลงแม่น้ำ/คลอง ทำให้เกิดความสกปรกไม่สวยงามและเป็นภาระในการเก็บขยะ

3. ตีลังพังจากคลื่นกัดเซาะ การที่มีเรือวิ่งเพื่อชมหิ่งห้อยเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลกระทบจากการเกิดคลื่นกัดเซาะบริเวณริมตลิ่งจนทำให้ตลิ่งพัง เมื่อตลิ่งพังก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างเขื่อน ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูงเป็นหลักแสนถึงล้านบาท สำหรับชาวบ้านบางคนที่ไม่ต้องการลงทุนสร้างเขื่อนก็จะตัดสินใจขายที่ดินริมคลอง/แม่น้ำ เนื่องจากได้ราคาดีและเกิดความรำคาญจากเสียงดัง บางรายก็ขายที่ดินทั้งหมดและบางรายก็ขายที่ดินส่วนที่ติดริมและย้ายไปอยู่ในพื้นที่ด้านใน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนจึงมีพื้นที่ดินมากพอ จึงแบ่งขายที่ดินที่ติดริมแม่น้ำซึ่งส่วนใหญ่มักซื้อที่ดินเพื่อทำรีสอร์ท ดังนั้นที่ดินที่ติดริมน้ำบริเวณเส้นทางชมหิ่งห้อย (รอบพื้นที่เกาะอัมพวา) มีครัวเรือนประมาณ 200-300 ครัวเรือน ปัจจุบันเป็นเจ้าของใหม่ที่มาจากคนนอกพื้นที่อัมพวา มากกว่าร้อยละ 60 ดังกล่าว

4. ทำลายระบบนิเวศ การที่มีเรือนำนักท่องเที่ยวมาชมหิ่งห้อยจำนวนมาก ยิ่งเรือที่มีขยายใหญ่จะทำให้เกิดคลื่นรุนแรงซัดตลิ่งพังมากขึ้น การที่ตลิ่งพังมีผลกระทบหลายประการ นอกจากทำให้เจ้าของบ้านที่อยู่ริมน้ำต้องเสียเงินสร้างเขื่อนแล้ว ตลิ่งพังทำให้ต้องรื้อกระชังปลา ผู้ประกอบอาชีพหาปลาและคนตกกุ้งได้รับผลกระทบ การสร้างเขื่อนเพื่อกันตลิ่งพังทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนไปแหล่งอาหารของกุ้ง หอย ปลา และหิ่งห้อยหมดไป รวมทั้งการมีเศษขยะทั้งลงแม่น้ำมากขึ้นจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นทำให้ระบบนิเวศเสื่อมลง

5. รายได้ของผู้ประกอบอาชีพบางกลุ่มลดลง ผลจากมีเรือนำนักท่องเที่ยวเข้ามาวิ่งมากขึ้น ทำให้มีคลื่นแรง เสียงดังและตลิ่งพัง นับเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพตามวิธีดั้งเดิม เช่น การตกปลา และการตกกุ้ง จากการสัมภาษณ์คนตกกุ้งมีผลทำให้รายได้จากการตกกุ้งลดลง เนื่องจากตั้งแต่วันศุกร์-วันอาทิตย์ มีเรือนำนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ไม่สามารถออกเรือได้ในช่วงหัวค่ำ จึงมีผลทำให้รายได้ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตประมาณร้อยละ 20-30 นอกจากนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปด้วย

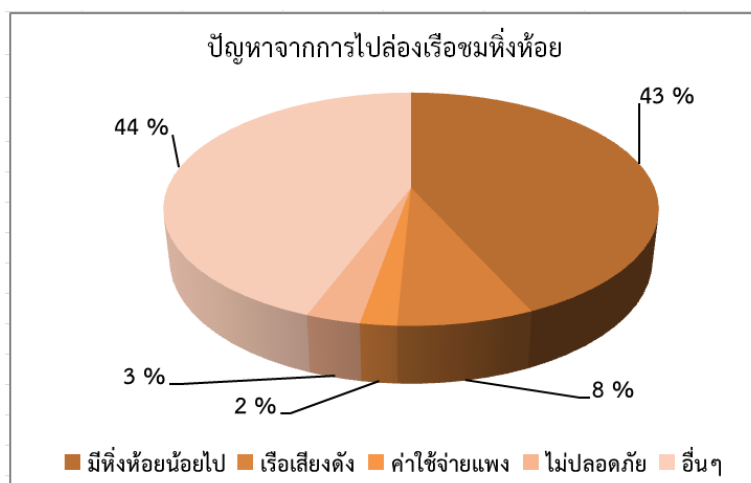
6. ประชากรหิ่งห้อยมีแนวโน้มลดน้อยลง ภายหลังจาก พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา จำนวนประชากรหิ่งห้อยมีแนวโน้มลดน้อยลง เรือนำเที่ยวจึงต้องย้ายจุดไปชมหิ่งห้อยที่ใหม่ที่ยังมีหิ่งห้อยเหลืออยู่บ้างแต่ก็ไม่มากเหมือนในอดีต การที่หิ่งห้อยลดน้อยลงมีหลายปัจจัย เช่น การที่คลื่นซัดทำให้ตลิ่งพังมีผลทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนไปทำให้อาหารของหิ่งห้อยลดลง ควันเสียของเรือ การมีแสงสว่างจากรีสอร์ท บ้านเรือนที่เพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปจึงทำให้หิ่งห้อยลดลงเรื่อยๆ ตามการขยายตัวของเมือง และหิ่งห้อยย้ายเข้าไปอยู่ในสวนที่มีต้นไม้หนาแน่น หรืออยู่ในป่าที่เป็นธรรมชาติ ไม่มีแสงสว่างจากไฟฟ้า ควันเสียจากรถและเรือ

โดยสรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งได้รับผลกระทบภายนอกทั้งทางบวกและทางลบจากการที่มีนักท่องเที่ยวมาชมหิ่งห้อยที่อัมพวาเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่มาประชุมกลุ่มย่อยได้ให้ข้อมูลว่าชุมชนเคยพยายามแก้ปัญหาโดยการกำหนดเวลาการเที่ยวชมแต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ และกรณีที่เคยพยายามจัดให้มีเรือพายนำเที่ยวก็ถูกคลื่นแกล้งโดยผู้ประกอบการเรือนำเที่ยวที่ใช้เรือยนต์ทำให้คลื่นมากกระทบเรือพายของชาวบ้าน ทั้งนี้ ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุจากการไม่วางแผนไว้เมื่อเริ่มทำการตลาด และการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ท่องเที่ยววิถีชุมชนของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ แม้ว่าอีกในอีกมุมชาวบ้านจะมีความพอใจที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในท้องถิ่นจำนวนมาก แต่ก็อยากให้มีการจัดการที่เป็นระบบเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบจนเกินควร อย่างไรก็ตามผลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 95 ยินดีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่อัมพวาเป็นจำนวนมากหรือชาวบ้านกลุ่มนี้มีความเห็นว่า ได้รับผลกระทบทางบวกมากกว่าทางลบ เนื่องจากเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากๆ ทำให้เมืองอัมพวาเจริญขึ้น มีการพัฒนาขยายตัวได้อย่างรวดเร็วทำให้ชาวบ้านสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้มากขึ้น มีตลาดเพิ่มขึ้นมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งช่วงแรกที่มีนักท่องเที่ยวนั่งเรือเข้ามาชมหิ่งห้อยมากๆ ชาวบ้านก็ได้รับผลกระทบทางลบ โดยเฉพาะทางด้านเสียงของเรือและนักท่องเที่ยวและการที่คลื่นเซาะตลิ่งพังแต่ชาวบ้านบางกลุ่มสามารถปรับตัวได้คิดว่าเป็นเรื่องปกติ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันหิ่งห้อยได้ลดน้อยลงจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวนั่งเรือเข้ามาชมหิ่งห้อยน้อยกว่าในอดีตที่ผ่านมา จึงทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยสนใจผลกระทบภายนอกทางลบในช่วงที่เข้าไปสัมภาษณ์

4.2 นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเที่ยวชมหิ่งห้อย

จากข้อมูลที่คณะนักวิจัยได้สำรวจจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 400 คน (รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเห็นนักท่องเที่ยว แสดงในภาคผนวก ก) พบว่าส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวเป็นคนไทยอยู่ในวัยทำงาน (อายุในช่วง 26-50 ปี มีจำนวนมากที่สุด) และอาศัยอยู่ในเขตภาคกลาง มีรายได้ในระดับปานกลางถึงสูง (อยู่ในช่วง 10,000-50,000 บาท) สำหรับพฤติกรรมการมาเที่ยวส่วนมากเป็นการมาเที่ยวและพักค้างคืนที่ จ.สมุทรสงคราม โดยจะพักค้างคืนเป็นเวลา 1-2 คืน และมีบางส่วนมาเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยที่พักที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ รีสอร์ท/โรงแรม และโฮมสเตย์ ในการมาเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มาเที่ยวกับเพื่อนและครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่มาเที่ยวเองส่วนตัวหรือมากับที่ทำงาน โดยมีความถี่ในการเดินทางมาเที่ยวไม่บ่อยนัก หรือนานๆ จึงมาเที่ยวสักครั้งหนึ่ง

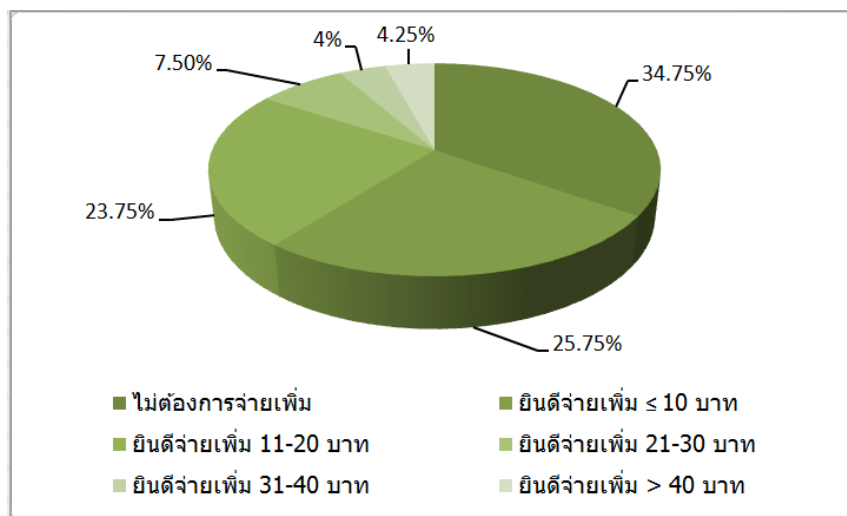
สำหรับวัตถุประสงค์ในการมาเที่ยวที่อัมพวา ได้แก่ มาซื้อสินค้าและรับประทานอาหาร มาล่องเรือชมหิ่งห้อย ล่องเรือไหว้พระ และวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น เที่ยวชมธรรมชาติและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และมาพักผ่อน เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเที่ยวที่ตลาดอัมพวาอีกในอนาคต เพราะอาหารอร่อยและธรรมชาติร่มรื่น มีโบราณสถาน เช่น วัดที่เก่าแก่และสวยงามหลายแห่ง และอุทยานรัชกาลที่ 2 เป็นต้น ส่วนความเห็นต่อการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยในพื้นที่ อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม นักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและจะกลับมาเที่ยวชมหิ่งห้อยอีกครั้งในอนาคต โดยปัญหาที่ประสบจากการไปท่องเที่ยวล่องเรือชมหิ่งห้อย เช่น มีหิ่งห้อยน้อยเกินไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 43 รองลงมา คือ เรือมีเสียงดัง เห็นว่าไม่ค่อยมีความปลอดภัยและค่าใช้จ่ายแพง นอกจากนี้ในส่วนที่ตอบเป็นอื่นๆ เช่น เดินทางไม่สะดวกเพราะการจราจรหนาแน่นในช่วงวันหยุด ที่จอดรถมีจำกัด เป็นต้น และสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงในการล่องเรือชมหิ่งห้อย ได้แก่ การปรับปรุงเรือ การปรับปรุงด้านความปลอดภัยให้มากขึ้น และเสาะหาสถานที่ชมหิ่งห้อยที่มีจำนวนหิ่งห้อยมากกว่าในปัจจุบัน ดังนั้นปัญหาที่สำคัญที่คนส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันก็คือ หิ่งห้อยมีจำนวนน้อยไป และการเดินทาง-ที่จอดรถไม่สะดวกนั่นเอง

ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ภาพที่ 4.1 ปัญหาจากการไปส่องเรือชมหิ่งห้อย

ในกรณีที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานที่ชมหิ่งห้อย หรือทำให้มีหิ่งห้อยเพิ่มมากขึ้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 65.25 ยินดีจะเสียค่าใช้จ่ายในการส่องเรือเพิ่มหากมีการปรับปรุงดังกล่าวและมีจำนวนหิ่งห้อยเพิ่มขึ้น โดยจำนวนเงินนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยินดีที่จะจ่ายเพิ่มเติมอยู่ที่จำนวนเที่ยวละไม่เกิน 10-20 บาทต่อเที่ยว ดังนั้นจากผลการศึกษานี้จะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายนำไปใช้เป็นแนวทางในการเก็บค่าชดเชยจากผู้ได้รับประโยชน์และนำไปชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์ รวมทั้งพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยให้มีความยั่งยืนได้อีกทางหนึ่งด้วย

ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

หมายเหตุ: ความยินดีจ่ายต่อ 1 เพื่วยการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.2 ความยินดีจ่ายของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย

นอกจากนี้ตามนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีความเห็นต่อสถานการณ์ที่มีจำนวนหิ้งห้อยลดน้อยลง และอาจจะหมดไปว่า เป็นเรื่องที่น่าเสียดายและยินดีร่วมมือในการอนุรักษ์ร้อยละ 59.25 และมีความเห็นว่าถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนร้อยละ 31.00 โดยส่วนผู้ที่เห็นว่าเป็นเรื่องปกติไม่น่าสนใจมีอยู่เป็นส่วนน้อยร้อยละ 7.75

4.3 มุมมองของผู้นำชุมชนและหน่วยงานของรัฐ

สำหรับมุมมองของผู้นำชุมชนที่ให้สัมภาษณ์มีความเห็นค่อนข้างตรงกันว่า จุดขายของอัมพวา คือ วิถีความเป็นอยู่ บรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ผู้คนมีน้ำใจ/สัมพันธ์ไมตรีที่ดี และสิ่งที่ดึงดูดผู้คนเป็นหลัก คือ ตลาดน้ำอัมพวา โดยมีการเที่ยวชมหิ้งห้อยเป็นกิจกรรมย่อยกิจกรรมหนึ่งที่เป็นแรงดึงดูดในการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยนักท่องเที่ยวมักจะมีโปรแกรมท่องเที่ยวตอนกลางวันในตลาดน้ำ ส่วนตอนกลางคืนไปเที่ยวชมหิ้งห้อย แต่เดิมนั้นมีกิจกรรมตลาดน้ำมาก่อนช่วง พ.ศ. 2550 แล้วเนื่องจากประชาชนใช้การเดินทางโดยเรือตั้งแต่วัดไทรจนถึงดำเนินสะดวก ต่อมา มีการสร้าง ถนนพระราม 2 และ ถนนบางแพ-ดำเนิน ทำให้จำนวนเรือโดยสารที่ส่วนใหญ่เป็นเรือหางยาวเริ่มลดลง ตลาดน้ำจึงซบเซาลงเรื่อยๆ จนมีการฟื้นฟูกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2550 ในปัจจุบันแม้ว่านักท่องเที่ยวอัมพวามีจำนวนน้อยลงบ้าง อาจเป็นเพราะมีคนมา

เที่ยวเป็นจำนวนมากแล้วในช่วงที่ผ่านมา แต่เห็นว่าอนาคตการท่องเที่ยวของอัมพวายังคงสามารถเติบโตต่อไปได้

สำหรับแนวทางการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่น อ.อัมพวา ในช่วง พ.ศ. 2547-2555 ที่ประสบความสำเร็จด้วยดีนั้น โดยได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ โดยไม่พยายามเร่งให้โตเร็วเพราะชุมชนจะไม่พร้อมและไม่ใช้การจัดการแบบอุตสาหกรรม แต่จะใช้ผู้ประกอบการในท้องถิ่นเป็นคนจัดการเพราะจะมีความเป็นห่วงสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน เช่น ทำโฮมสเตย์ ทำให้คนท้องถิ่นสามารถกลับมาทำมาหากินในบ้านเกิด และได้วางแผนไว้ว่าจะไม่จัดให้มีตลาดทั้ง 7 วัน เพราะเกรงว่าคนท้องถิ่นจะสู้นายทุนภายนอกไม่ได้ โดยเมื่อพิจารณาถึงตลาดน้ำดำเนินสะดวกจะมีจุดอ่อน คือ เป็นตลาดเช้า และทัวร์ที่ไปส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวต่างชาติ ทางอัมพวาจึงเน้นกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ โดยมีคำโฆษณาว่า “ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา” ซึ่งเป็นที่นิยมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยอีกเหตุผลหนึ่งที่ไม่ตั้งเป้าลูกค้ากลุ่มชาวต่างชาติก็เพราะมีปัญหาด้านการสื่อสารของชาวบ้าน หลังจากใน พ.ศ. 2547 ได้มีการสำรวจความคิดเห็นนักท่องเที่ยวแล้ว จึงได้เพิ่มกิจกรรมโดยเริ่มมีการนำเที่ยวชมหิ้งห้อยและโฮมสเตย์ โดยมีจำนวนผู้ประกอบการที่พักและโฮมสเตย์ ในระยะแรกจำนวนกว่า 40 ราย จนกระทั่งปัจจุบันมีผู้ประกอบการมากกว่า 400 ราย ในช่วงถัดมาหลังจากได้เริ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวแล้ว ก็ได้มีการพัฒนาผู้ประกอบการ สร้างระบบโฮมสเตย์ โดยภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้ความรู้และทักษะในการทำธุรกิจแก่ผู้ประกอบการ ช่วยเพิ่มความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งทำให้คนท้องถิ่นกลับเข้ามาทำธุรกิจและประกอบอาชีพในพื้นที่มากขึ้น

ในปัจจุบันที่จังหวัดสมุทรสงครามตลาดน้ำที่มีอยู่ 3 แห่งคือ 1) ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งผู้ประกอบการคนนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60-70 ที่เหลือเป็นคนในพื้นที่ประมาณร้อยละ 30-40 2) ตลาดน้ำบางน้อย เป็นตลาดน้ำแบบเดิมและยังมีขนาดเล็ก โดยพ่อค้าแม่ค้าเป็นคนในท้องถิ่นทั้งหมด และ 3) ตลาดน้ำท่าคา ซึ่งเปลี่ยนเป็นแบบตลาดสมัยใหม่แล้วโดยค้าขายสินค้ากันเฉพาะบนบก สาเหตุที่ทำให้ตลาดน้ำไม่เป็นที่นิยมเหมือนช่วงเริ่มต้นนั้น ผู้นำชุมชนเห็นว่าอาจเป็นเพราะยุทธศาสตร์ในการขยายฐานลูกค้าไม่มีความต่อเนื่อง รวมทั้งอาจมีสาเหตุจากที่มิได้มีการวางแผนจัดระเบียบเพื่อรองรับ หรือ ไม่ได้สร้างกติกาก่อนเปิดรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดสรรที่จอดรถสำหรับแม่ค้าและเรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อย และการวางแผนด้านจราจร รวมถึงการที่ไม่ได้อนุรักษ์วิถี

ชีวิตดั้งเดิม และราคาค่าเช่าที่สำหรับทำการค้าเพิ่มขึ้นสูง การเติบโตอย่างรวดเร็วของตลาดน้ำมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตอย่างมาก และทำให้ค่าครองชีพสูง พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นคนต่างถิ่นไปแล้ว สินค้าก็มาจากต่างถิ่นและมักไม่มีคุณภาพ รวมถึงร้านอาหารส่วนใหญ่ก็เป็นคนต่างถิ่นที่มาทำธุรกิจ

ในส่วนของพื้นที่ดินที่สมุทรสงครามมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเกษตรกรทำสวนเกษตรที่มีลักษณะที่เป็นแบบยกร่อง มีคลองรับน้ำที่เรียกว่า คลองลำปะโดง ซึ่งเดิมมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้น้ำไม่ท่วม (ในพื้นที่มีน้ำขึ้น-ลง ตลอดเวลา วันละ 2 รอบ) แต่ช่วงหลังคลองถูกถมทำให้พื้นที่รับน้ำน้อยลงและมีปัญหาน้ำเสียตามมา การทำการเกษตรแต่เดิมในพื้นที่จะใช้แหล่งน้ำจากนํ้าอนคลอง ซึ่งมีใช้ตลอดเวลา ลักษณะไม่ใช่คลองคอนกรีตแบบชลประทาน บริเวณเขตสมุทรสงครามจะทำเกษตรอินทรีย์เป็นส่วนใหญ่ โดยเอาตะกอนที่น้ำพามาในคลองสูงถึงประมาณ 30 ซม. โยกขึ้นไปใช้เป็นปุ๋ย เกษตรกรมักจะมั่งงานยุ่งตลอดทั้งวันในการดูแลในรายละเอียดของสวนเกษตรของตน ส่วนเกษตรเคมีนั้นเริ่มมีการทำในพื้นที่เมื่อประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมา ตามนโยบายการเพิ่มผลผลิตโดยเริ่มจากการฉีดยาที่ล้นจี่แทนการห่อกันแมลงและฉีดเพื่อบำรุงต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจนถึงปัจจุบัน ทรัพยากรน้ำก็ถูกทำให้เกิดมลภาวะเนื่องจากมีสารพิษมากขึ้นจากน้ำเสียที่ปล่อยออกจากโรงงาน และรีสอร์ทที่มีมากขึ้น

สำหรับเกษตรอินทรีย์นั้น ผู้นำชุมชนที่ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะช่วยในด้านสุขภาพเกษตรกร ลดต้นทุนการผลิต แต่มีปัญหาด้านวัตถุดิบที่ยังทำได้ไม่พอใช้ โดยรวมยังทำไม่ได้เพียงพอต้องใช้เวลาอีกสักระยะหนึ่ง และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ราคาผลผลิต ได้แก่ ส้มโอ ปลอดภัยกลับมีราคาถูกกว่าแบบปลูกเคมีเพราะผิวไม่สวยและรสชาติออกเปรี้ยว ซึ่งตอนนี้เกษตรกรกำลังปรับปรุงโดยใช้วิธีห่อกันแมลง ส่วนเนื้อใกล้เคียงกับส้มโอปลูกแบบเคมี แต่ส้มโอที่ปลูกแบบเคมีจะมีรสหวาน อร่อย และผิวสวยกว่า ทำให้ขายได้ราคาแพงกว่า สำหรับในการทำการเกษตรจะมีเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัด เข้ามาให้ความรู้เกษตรกรในเรื่องต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น โดยแนวโน้มในอนาคตนั้น มีความเห็นว่าชาวบ้านจะมีการขายที่ดินให้คนต่างถิ่นเพื่อสร้างเป็นรีสอร์ทหรือ เป็นที่อยู่อาศัยมากขึ้นเพราะให้ผลตอบแทนดีกว่า และสามารถคืนทุนได้เร็วกว่าการใช้ประโยชน์โดยทำการเกษตร สำหรับในกรณีบ้านของคนต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามานั้น สามารถสังเกตได้จากบ้านที่ทำ

รื้อขนาดใหญ่จะเป็นของคนต่างถิ่นและมีการสร้างเชื่อมกันตลิ่งพัง โดยสังเกตได้ว่าฝั่งคุ้งของคลอง (ฝั่งที่ถูกคลื่นซัดตลิ่ง) จะมีเขื่อนเป็นระยะๆ ส่วนบ้านที่เป็นของคนในท้องถิ่นเดิมมักจะทำรั้วไม่สูงนัก โดยมีระดับแค่พอกันสุนัขข้ามไปได้เท่านั้น การแก้ปัญหาตลิ่งพังโดยการสร้างเขื่อน ยังทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำหายไป โดยฝั่งคุ้งจะมีอุณหภูมิน้ำต่ำกว่าฝั่งแหลมทำให้มีสัตว์อาศัยมากกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อมีคลื่นทำให้ตลิ่งพังชาวบ้านหลายรายก็จำเป็นต้องขายที่ดินของตนเองทิ้งเพราะไม่มีเงินสร้างเขื่อน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไปเนื่องจากคนต่างถิ่นมาซื้อและถมที่ทำให้คลองที่รับน้ำหายไป

ในด้านบริบทของชุมชนจะมีลักษณะที่มีผู้สูงอายุอยู่เฝ้าบ้าน ส่วนลูกหลานไปเรียนและทำงานในเมือง มีการขายที่ดินโดยคนในท้องถิ่นออกไปเป็นจำนวนมากแล้ว (ผู้ให้ข้อมูลประเมินว่ามีการขายออกไปถึงร้อยละ 80) ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นแบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ในด้านความร่วมมือช่วยเหลือกัน หากพิจารณาในมุมมองที่เป็นทางการจะไม่เข้มแข็งนัก เนื่องจากคนรุ่นใหม่ต่างมีหน้าที่รับผิดชอบในครอบครัว และงานในสวนส่วนตัวที่ต้องใช้เวลาตั้งแต่เช้าถึงเย็นในการดูแลทั้งวัน เนื่องจากชาวสวนต้องทำสวนกันเองเพราะค่าจ้างแรงงานสูงและหาคนงานได้ยาก แต่ในมุมมองที่ไม่เป็นทางการที่เป็นสังคมของคนรุ่นเก่าเห็นว่ายังมีความเข้มแข็งอยู่ ตัวอย่างเช่น กรณีปัจจุบันในพื้นที่ ต.โรงหีบ อ.บางคนที กำลังทำโครงการท่องเที่ยวโดยอนุรักษ์วิถีชีวิตเดิมๆ เช่น การขึ้นเก็บตาลหรือมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าวและอาหารพื้นบ้าน ซึ่งในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์นั้นยังอยู่ระหว่างการทดลองภายในชุมชนและดูความเหมาะสมของโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยภาครัฐ คือ พัฒนาองค์กรชุมชนจากกรุงเทพมหานครเข้ามาช่วยให้ความรู้และแนะนำเพื่อปรับให้มีคุณภาพ

มุมมองที่เกี่ยวกับหิ้งห้อย: ปัญหา สาเหตุ และแนวทางการจัดการ

ในส่วนของหิ้งหอยนั้น เห็นว่าเป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของธรรมชาติ เนื่องจากหิ้งหอยสามารถอยู่ในสวนได้แต่จะไม่อยู่ในพื้นที่เกษตรเคมี พื้นที่ที่มีหิ้งหอยมาก คือ คลองอัมพวา ซึ่งพื้นที่ใช้ปลูกมะพร้าวเป็นส่วนมากและไม่ค่อยฉีดยาฆ่าแมลง สิ่งที่ทำให้หิ้งหอยมีจำนวนลดลง คือ สภาพน้ำที่สกปรกจากสารเคมีที่ใช้ในพื้นที่การเกษตรและน้ำเสียที่ไหลมาจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ราชบุรี เป็นต้น รวมทั้งผู้ประกอบการรีสอร์ทส่วนใหญ่ก็ต่อท่อน้ำทิ้งลงคลองอัมพวา

ทำให้มีปัญหาน้ำเสียมาก นอกจากนั้นการโค่นต้นลำพูซึ่งปกติจะปลูกเพื่อช่วยยึดตลิ่งไม่ให้ดินพังทลาย แต่ช่วงหลังถูกโค่นเพื่อพัฒนาที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยหรือประกอบธุรกิจ และมีแสงไฟฟ้ามามากขึ้น สภาพภูมิศาสตร์ของเมืองเปลี่ยนไป เนื่องจากการใช้ประโยชน์ที่ดินมากขึ้นดังกล่าวก็ทำให้หิ่งห้อยมีจำนวนลดลง (มีความเห็นว่าเหลืออยู่เพียงร้อยละ 20 เมื่อเทียบกับช่วงที่มีอยู่เต็มที่) และพื้นที่ที่มีหิ่งห้อยอยู่มากจะไกลออกไปจากเดิม ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เติบโตและการสร้างเขื่อนริมตลิ่งมากขึ้นยังทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง สัตว์น้ำหลายชนิดที่แม่กลองสูญพันธุ์ไปแล้วรวมถึงกุ้งแม่น้ำที่มีจำนวนลดลง ทำให้รายได้ของผู้ประกอบอาชีพตกถึงลดลงจากเดิมอย่างมาก (เดิมมีรายได้จากการตกกุ้งเฉลี่ยวันละ 300-500 บาท) รวมทั้งในช่วงวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์ก็ไม่สามารถออกเรือในช่วงหัวค่ำได้ ซึ่งตามปกติเวลาในการตกกุ้งจะเริ่มตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเช้าในแต่ละวัน

สำหรับความเห็นของหน่วยงานรัฐ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่และอยู่ใกล้ชิดชุมชนก็ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นมักห่วงฐานเสียงของตน คือ ผู้ประกอบการร้านค้าและเรือนำเที่ยว จึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการจัดการให้เรียบร้อย ชุมชนได้พยายามเจรจาหลายครั้ง ต้องการในประเด็นที่ให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองโดยใช้เรือพายและธรรมาวุธว่าอย่าใช้เรือยนต์อย่างที่เคยทำในอดีตแต่ก็ไม่มีผลแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในมุมมองของผู้นำชุมชนนั้น หากต้องการให้การอนุรักษ์หิ่งห้อยยังคงมีอยู่ต่อไปก็ควรต้องสนับสนุนเกษตรปลอดสาร และการท่องเที่ยวที่ไร้มลภาวะ คือ มีคุณภาพ วิถีสงบ รักษัธรรมชาติ และมีความสุข แหล่งที่ยังมีหิ่งห้อยมากอยู่ก็มักเป็นที่เปลี่ยน พื้นที่อยู่ลึกเข้าไปจากคลองหลัก โดยปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลเรื่องหิ่งห้อยโดยเฉพาะ ส่วนแผนพัฒนาจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้กำชับให้ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งตอนนี้ยังถือว่าสามารถดูแลคุณภาพน้ำแม่กลองได้ดีอยู่ สำหรับการท่องเที่ยวในปัจจุบันจะไม่ได้เน้นการเที่ยวดูหิ่งห้อยเป็นหลัก แต่เป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและป้าชายเลนในเขตพื้นที่สมุทรสงคราม

การดำเนินการเพื่อจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

สืบเนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยระหว่างผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์และมีความรุนแรง เผชิญหน้ากันในช่วง ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและได้พยายามดำเนินการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาพร้อมกันโดยการจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นที่ยอมรับต่อทุกฝ่าย ทั้งนี้ได้มีการประชุมร่วมกันในชุมชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน พ.ศ. 2550 โดยผลการประชุมมีประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้ (จากการสัมภาษณ์และเอกสารของ อาจารย์ปรีชา เจียบหุย)

1) การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ได้กำหนดให้แต่ละชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนาและดูแลสถานการณ์โดยทั่วไปของชุมชน โดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้านๆ ละ 6-10 คน โดยคณะกรรมการชุมชนจะประชุมร่วมเพื่อทำแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งการจัดการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

2) ชุมชนต้องการให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางเรือใช้เรือพาย และจัดสถานที่ลงเรือให้ใช้พื้นที่วัดจุฬามณี วัดท้ายหาด วัดช่องลม หรือที่ใดที่หนึ่งนอกเหนือจากที่กำหนดไว้

3) การออกกฎและระเบียบในการท่องเที่ยวให้ใช้แนวทางแบบอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

4) การประชาสัมพันธ์กับชุมชนอื่น โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละพื้นที่จัดการบริหารในแต่ละพื้นที่ของตน

5) การดำเนินการให้ใช้แนวทางตามกฎหมาย พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน ซึ่งกำหนดให้มีสภาองค์กรชุมชนตำบล 1 สภาใน 1 ตำบล ตามความพร้อมของราษฎรในตำบล องค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลมีภารกิจสำคัญ เช่น ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจ คือ กฎระเบียบสำคัญที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นจากการปรึกษาหารือกันเพื่อจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยทางเรือ ได้แก่

1) ไม่อนุญาตให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวนำเรือเครื่องนํานักท่องเที่ยวดูหิ่งห้อย ส่วนการวิ่งในเวลากลางวันให้ทำได้โดยปกติ

2) ให้ใช้เรือพายในการดูหิ่งห้อยเท่านั้น โดยคณะกรรมการชุมชนในแต่ละชุมชนจะกำหนดจุดลงเรือพายและบริการด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) ระเบียบเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

- 4) การจัดฝึกอบรมให้กับผู้พายเรือนำเที่ยว
- 5) การให้รายละเอียดกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัน เวลา ในการเที่ยวชมหิ่งห้อย
- 6) การกำหนดช่วงเวลาหรือฤดูกาลท่องเที่ยว โดยให้มีช่วงเวลาที่หยุดให้บริการในแต่ละปี เพื่อให้ธรรมชาติพักตัวและฟื้นฟูให้สมบูรณ์เช่นเดิม
- 7) การกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่กำหนดไว้

สำหรับการบริหารจัดการนั้น อาจจัดเป็นกิจกรรมเพื่อช่วยเสริมการท่องเที่ยวหรือการจัดงานประเพณีของแต่ละพื้นที่ เช่น งานชักพระ งานลอยกระทง และงานทอดกฐิน หรืองานสำคัญประจำปีของจังหวัด ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งในทางตรง คือ เป็นการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้าน และทางอ้อมคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้จัดทำเป็นโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น รวมทั้งจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาที่เรื้อรังที่ให้บริการนำเที่ยวชมหิ่งห้อยได้สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ทางชุมชนจึงได้มีมติที่จะจัดตั้งศูนย์กลางการดูหิ่งห้อยโดยใช้เรือพายที่วัดช่องลม เพราะเป็นสถานที่มีความพร้อมในทุกด้าน ซึ่งการดำเนินการถือเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบต่อชุมชน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยกำหนดเปิดโครงการในวันที่ 1 เมษายน-31 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เพราะเป็นช่วงที่มีความเหมาะสมในการท่องเที่ยวดูหิ่งห้อย ระดับน้ำอยู่ในเกณฑ์พอเหมาะ ส่วนที่เหลืทางชุมชนจะปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเพื่อพักฟื้นธรรมชาติ

4.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยและแนวทางการแก้ปัญหาในอดีต

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออัมพวามีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับจาก พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา โดยมีตลาดน้ำอัมพวาและการเที่ยวทางเรือ คือ การนั่งเรือไหว้พระตามวัดริมน้ำ และการเที่ยวชมหิ่งห้อยยามค่ำเป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่ขยายตัวนำมาซึ่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนในอัมพวา ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ และจากการที่ผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์มักจะเป็นคนละกลุ่มกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยผู้นำชุมชนได้พยายามหาทางออกร่วมกันเพื่อแก้ปัญหามาแล้ว แต่ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

สำหรับผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่จากการขยายตัวของธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการขายผลผลิตทางการเกษตรได้มากขึ้น การจ้างงานด้านการโรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก ตลอดจนความเจริญทางวัตถุและระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เป็นต้น ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีความสะดวกสบายในการเดินทาง การดำรงชีวิต และวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปมีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้นไม่น้อยกว่า 2-3 เท่าตัวในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ผู้คนในท้องถิ่นต่างก็ได้รับผลประโยชน์ทางตรงบ้างทางอ้อมบ้างจากความเจริญทางเศรษฐกิจ สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านบวกโดยตรงจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เช่น ผู้ประกอบการเรือที่มีรายได้มากขึ้น ผู้ที่ธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวเองที่ได้สัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติจากการท่องเที่ยว ส่วนผลกระทบด้านลบก็มีไม่น้อยเช่นกัน อาทิ ความเดือดร้อนรำคาญของชาวบ้านริมน้ำจากเสียงดังของเรือท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่แล่นผ่านในเวลาค่ำคืน รบกวนการหลับนอนและพักผ่อน ขยะที่มีปริมาณมากขึ้น สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงจากน้ำเสีย เป็นต้น ในช่วง พ.ศ. 2550 ได้มีการประชุมกรรมการโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าและพิจารณาเรื่องต่างๆ ของโครงการ รวมทั้งหารือถึงปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่สำคัญ ดังนี้

1) ผลกระทบกับระบบนิเวศและธรรมชาติของสัตว์น้ำริมฝั่ง ในบริเวณชายฝั่งโดยเฉพาะฝั่งแหลมที่มีผลกระทบมากที่สุด ต้นลำพูถูกทำลายจากการกัดเซาะของคลื่นจากเรือยนต์ที่วิ่งพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยเป็นบริเวณกว้างตลอดแนวทางการท่องเที่ยว ทำให้สัตว์น้ำวัยอนุบาลและสัตว์น้ำที่อาศัยบริเวณชายฝั่งไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ตามปกติได้ เนื่องจากแรงกระแทกของคลื่น หน้าดินและชายฝั่งถูกทำลาย แหล่งอาหารตามธรรมชาติสูญหาย ทำให้สัตว์น้ำหลายชนิดกำลังอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์

2) ความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของหิ่งห้อย โดยมีสาเหตุจากมลภาวะของเครื่องยนต์ทำให้ปริมาณของหิ่งห้อยลดลงอย่างรวดเร็ว พบว่าในพื้นที่หมู่ 7 และหมู่ที่ 8 ซึ่งเป็นบริเวณที่มีหิ่งห้อยมากและเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมมีปริมาณลดลงจนเหลือเพียง 4 กลุ่มใหญ่เท่านั้น ซึ่งแต่เดิมหิ่งห้อยจะมีจำนวนมากจนสามารถดูได้ตลอดแนวชายฝั่ง

3) สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา ที่จำเป็นต้องมีการติดตามแก้ไข ได้แก่

- การกัดเซาะตลิ่งของคลื่นที่เกิดจากเรือนำเที่ยว
- การเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของหิ่งห้อยและสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง
- ปัญหาต่อวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งการดำเนินชีวิตตามปกติของชุมชนได้ถูกรบกวนจากมลภาวะทางเสียง-กลิ่น การทำมาหากินกันตามปกติของชุมชนตามชายฝั่ง เช่น ตกกุ้งแม่น้ำ ไม่สามารถทำได้ในคืนวันศุกร์-อาทิตย์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก

แนวทางการแก้ปัญหา

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นเบื้องต้น ทำให้ชุมชนมีความพยายามที่จะแก้ปัญหา โดยเฉพาะการแก้ปัญหาเรื่องของการยนต์ที่ใช้เครื่องยนต์ที่มีกำลังสูงเพื่อแข่งขันในการทำรอบรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหาดังนี้

- 1) ลดขนาดกำลังของเครื่องยนต์ให้มีผลกระทบน้อยที่สุด
- 2) กำหนดจุดดับเครื่องหรือการใช้ความเร็วให้น้อยที่สุด ในบริเวณที่ชุมชนกำหนด
- 3) วางแนวทวนบริเวณที่มีหิ่งห้อยตลอดแนว เพื่อป้องกันคลื่นและเว้นระยะห่างของเรือท่องเที่ยวไม่ให้เข้าใกล้บ้านเรือนของชาวบ้านมากเกินไป เพราะจะรบกวนความเป็นส่วนตัวและมีเสียงดัง
- 4) การอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการขับเรือในเรื่องของการเที่ยวชมหิ่งห้อยที่ถูกวิธี ปฏิบัติสำนึกกับนักท่องเที่ยวให้อนุรักษ์ธรรมชาติ (เช่น ไม่ใช้ไฟฉายส่อง และให้ความรู้เรื่องธรรมชาติของหิ่งห้อยอย่างถูกต้อง)
- 5) กำหนดเวลาการท่องเที่ยว เช่น เริ่มจาก 19.30–21.30 น. เฉพาะเรือยนต์ สำหรับเรือพายให้พายดูหิ่งห้อยได้โดยไม่กำหนดเวลาแต่ไม่ควรเกิน 23.00 น.

นอกจากนี้ในส่วนของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีการจัดตั้งตลาดชุมชนอยู่หลายแห่งได้แก่ ตลาดท่ากา ตลาดบางน้อย ตลาดอัมพวา ตลาดวัดเพชรสมุทร และดอนหอยหลอด ได้ประสบปัญหาคล้ายกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็ได้มีการจัดประชุมคณะกรรมการระดับจังหวัด อยู่เป็นประจำเพื่อวางแผนและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เนื่องจากเดิมการท่องเที่ยวของพื้นที่สมุทรสงครามยังขาดการวางระบบและไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ ผู้ประกอบการขาดความรู้ในเรื่อง

การท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ เช่น แหล่งทรัพยากรที่เป็นจุดขาย วิถีชีวิตของชุมชน ระบบนิเวศของแหล่งทรัพยากร รวมทั้งยังขาดความร่วมมือจากผู้ประกอบการเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีระบบ ดังนั้นส่วนราชการน่าจะเป็นแกนนำในการบริหารจัดการ โดยเป็นการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดมาหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและทุกฝ่ายยอมรับได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์หรือผู้เสียประโยชน์ นอกจากนี้การแก้ปัญหาและการประสานงานต่าง ๆ ต้องมีความต่อเนื่องอีกด้วย

บทเรียนจากการจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จ

การจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยในระยะที่ผ่านมาเรียกว่าประสบความสำเร็จน้อย ภายหลังจากการทำให้ตลาดน้ำอัมพวาและการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยการล่องเรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อยได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2548 เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้หันมาส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อใช้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การขยายตัวของการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจมาพร้อมกับปัญหาต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะเสียง น้ำเสีย ต้นลำพูริมคลองถูกตัด ดินริมคลองถูกกัดเซาะ เป็นต้น เนื่องจากสินค้าและบริการก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบ (negative externality) จากการผลิตและการบริโภค การที่ผู้ผลิตได้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้น จึงทำให้ผลิออกมาในปริมาณมากกว่าจุดที่เหมาะสม (optimum) นำไปสู่ความขัดแย้งของคนในสังคมที่มีผู้ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์

ความพยายามในการแก้ปัญหาเกิดขึ้นหลายครั้งในระยะกว่า 10 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าการจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จมีเหตุผลสำคัญหลายประการ เช่น

1. ขาดการมีส่วนร่วมในลักษณะองค์รวม จากประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ผ่านมา พบว่าเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ เช่น ได้มีการประชุมร่วมกันในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน พ.ศ. 2550 โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำรวมทั้งเป็นตัวแทนของฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ มีการกำหนดกติกาสำหรับการเดินเรือชมหิ้งห้อยในเวลาค่าขึ้น เช่น ห้ามออกเรือหลัง 3 ทุ่มไปแล้ว เวลาที่เรือเข้าใกล้บริเวณที่จะชมหิ้งห้อยให้ดับเครื่องยนต์ ห้ามนักท่องเที่ยวจับหิ้งห้อยและส่งเสียงดัง และห้ามใช้

ความเร็วเกินกำหนดเพื่อลดผลกระทบเรื่องคลื่นจากเรือกัตเซาะตลิ่ง เป็นต้น แต่ก็ขาดการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง

2. ขาดการเคารพกติการ่วมกันในสังคม สืบเนื่องจากความพยายามในการแก้ปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอัมพวาในอดีตนั้น เกิดจากความต้องการของผู้เสียประโยชน์/ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นหลัก โดยที่ฝ่ายผู้ได้รับประโยชน์และส่วนราชการไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร จึงขาดมุมมองและความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากติกาหรือข้อตกลงจึงมิได้ถูกนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องจากคนขับเรือและนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ความขัดแย้งยังคงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เพราะขาดการเคารพกติการ่วมกันในสังคมนั่นเอง

3. ภาครัฐขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบและดำเนินการไม่ต่อเนื่อง จากประสบการณ์ที่ผ่านมาภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะให้ความสำคัญกับการใช้กลไกตลาดเป็นสำคัญทั้งในส่วนของอุปสงค์และอุปทาน แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวนี้เป็นบริการที่เกิดผลกระทบภายนอกด้านลบ (negative externality) การบริโภคตามกลไกตลาดอาจมีปริมาณมากเกินไปที่ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จะฟื้นฟูได้ทัน ดังนั้นภาครัฐควรมีบทบาทเข้ามาดูแลเพื่อลดผลกระทบต่อบุคคลที่สามดังที่เป็นอยู่ หากภาครัฐซึ่งเป็นคนกลางมีความเข้มแข็งและจัดระเบียบในเรื่องการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการบังคับใช้กฎระเบียบก็จะช่วยบรรเทาปัญหาลงได้ อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าในส่วนของรัฐบาลท้องถิ่นเองก็มีข้อจำกัดด้านงบประมาณและกำลังคน นอกจากนี้นักการเมืองท้องถิ่นที่เป็นผู้บริหารเองก็ต้องคำนึงถึงฐานเสียงของตน เพราะบุคคลเหล่านี้ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน หากมีความขัดแย้งกับผู้ประกอบการ/ชุมชนก็จะทำให้เสียฐานเสียงไปได้

4. ขาดการประชาสัมพันธ์และการบังคับใช้กฎระเบียบ การจัดระเบียบการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดการประชาสัมพันธ์และการบังคับใช้กฎระเบียบ โดยในทางปฏิบัติผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น นักท่องเที่ยวก็ไม่ทราบข้อห้ามหรือแนวปฏิบัติในการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย อาทิ ไม่ส่งเสียงดัง ไม่จับหิ้งห้อย เพราะเคยมีนักท่องเที่ยวนำถุงพลาสติกมาจับหิ้งห้อย เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการเรือ/คนขับเรือ ก็นำเรือออกบริการนักท่องเที่ยวรอบดึกที่

เลยเวลาที่ได้ตกลงกันไว้โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาจำนวนมากเพราะขาดบทลงโทษที่ชัดเจน

4.5 ความขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์-เสียประโยชน์

ปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในอดีตนั้น เกิดขึ้นระหว่างผู้ได้ประโยชน์ คือ ผู้ประกอบการเรือนำเที่ยว/คนเรือ และนักท่องเที่ยว กับผู้เสียประโยชน์คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำ เนื่องจากการที่นักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยมีจำนวนมากและเที่ยวกันจนดึก เวลาที่เลิกเที่ยวชมอาจดึกมากช่วงตีสองในแต่ละวัน จนทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองไม่พอใจ เพราะรบกวนการหลับนอนและความเป็นส่วนตัว รวมถึงกับโดนยิงด้วยหนังสติ๊กและขว้างปาก้อนหินจากชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันนี้จะอยู่ในช่วงเวลาประมาณหนึ่งทุ่มถึงสี่ทุ่ม ซึ่งเป็นเวลาที่ไม่ดึกจนเกินไปแล้ว โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา ชาวบ้านริมคลองได้รับผลกระทบในเรื่องนี้น้อยลง เนื่องจากนักท่องเที่ยวย้ายไปดูหิ่งห้อยจากแหล่งอื่นในเขตพื้นที่ใกล้เคียงอัมพวา เพราะหิ่งห้อยลดลงจนเกือบหมดไป ในช่วงที่มีความขัดแย้งชาวบ้านตอบโต้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สร้างความเดือดร้อนจากเสียงเรือ และเครื่องเสียงที่เปิดเสียงดังในเวลาเที่ยวชมหิ่งห้อย ยามค่ำคืน โดยชาวบ้านใช้วิธีตักดินลำนุ้ทิ้งเพื่อไม่ให้มีแหล่งอาศัยของหิ่งห้อย ส่วนในพื้นที่อื่นถึงกับมีการยิงปืนขู่นักท่องเที่ยวไม่ให้เข้าไปใกล้บริเวณบ้านของตน

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่คนเรือเห็นว่าทำให้หิ่งห้อยมีจำนวนน้อยลงก็คือ การก่อสร้างรีสอร์ทที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากยังดำเนินต่อไปเรื่อยๆ อาจทำให้หิ่งห้อยหมดไปได้เพราะจะต้องมีการตัดต้นลำพู การตัดไฟฟ้าแสงสว่าง และระบบนิเวศน์ที่เสื่อมโทรมลงโดยจากการกระทำของคน เช่น การปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ/คลองแต่ผู้ประกอบการเรือบางคนกลับเห็นว่า การสร้างรีสอร์ทหรือโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเป็นเรื่องที่ดี เนื่องจากจะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้น เพราะหากไม่มีที่พักเพียงพอแล้ว นักท่องเที่ยวอาจจะไม่มาท่องเที่ยวมากนัก และเห็นว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีความเคยชินกับเสียงเครื่องยนต์ของเรือซึ่งมีมานานแล้วจึงไม่รู้สึกรำคาญ ผู้ประกอบการเรือให้ข้อมูลว่าโดยปกติเสียงเครื่องยนต์เรือจะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากการใช้เรือสัญจรไปมาเป็นเรื่องปกติของผู้คนแถวนั้น ซึ่งผู้คนแถวนั้นใช้เรือเป็นพาหนะตั้งแต่ในสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวทางเรือมากขึ้น มีเรือเล่นเป็นจำนวนมากทำให้เกิดเสียงดังทั้งจากเครื่องยนต์และเสียงนักท่องเที่ยวก็จะทำให้ชาวบ้านบริเวณนั้นไม่พอใจ โดยชาวบ้านหลายรายซึ่งเป็นชาวสวนทำงานตั้งแต่

เข้าถึงคำ จึงต้องการพักผ่อนและนอนไม่ได้ที่มีเสียงดังในช่วงดึก ชาวบ้านจำนวนหนึ่งตัดสินใจตัดต้นลำพูทิ้งเสีย เพื่อที่เรือนำเที่ยวจะได้ไม่มาจอดบริเวณบ้านของตน

สำหรับปัญหาผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านริมน้ำ คือ การที่คลื่นซัดตลิ่งพังนั้น คนเรือยอมรับว่ามีจริง โดยหากชาวบ้านจะทำเขื่อนป้องกันจะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก อาจเป็นจำนวนถึงหลักล้านบาทเลยทีเดียว ซึ่งหากเรือลำใดลำหนึ่งไม่ระมัดระวังทำให้เกิดคลื่นลูกใหญ่ หรือก่อความรำคาญจากเสียงที่ดังเกินไปก็จะโดนเหมารวมว่าเป็นเรือหิ่งห้อย เนื่องจากในรอบสิบปีที่ผ่านมาจำนวนเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยมีเพิ่มขึ้น โดยมีทั้งขนาดเล็ก-ใหญ่ และเป็นเรือยนต์ทั้งหมด

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและดูแลความเรียบร้อยของการท่องเที่ยววนั้น ในอดีตเมื่อประมาณ พ.ศ. 2550 ได้มีการปรึกษาหารือและดำเนินการเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวหิ่งห้อยให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประเด็นที่สามารถจัดการหรือแก้ไขได้ เช่น การกำหนดให้นักท่องเที่ยวสวมชูชีพ และการจัดการเรื่องไฟกระพริบที่หิ่งห้อยหลงเข้ามาเล่น ส่วนที่ไม่สามารถจัดการได้ เช่น การส่งเสียงของเรือที่มาเที่ยวชมในรอบดึก ซึ่งทำให้ชาวบ้านโศกนันทน์ลำพูทิ้งการจัดระเบียบไม่ให้เรือนำเที่ยววิ่งเกิน 3 ทุ่ม ซึ่งทำได้เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น และการขอความร่วมมือดับเครื่องเมื่อถึงระยะห่าง 50 เมตร รวมทั้งไม่ให้เรือแล่นเร็วเพราะจะทำให้คลื่นซัดตลิ่ง และเมื่อสังคมหรือชุมชนในพื้นที่ยังไม่มีวัฒนธรรมการรวมหมู่ที่จะปรับให้อยู่อย่างยั่งยืน ก็ยังทำให้ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้

การปรับตัวของภาคส่วนต่างๆและการชดเชย

ในส่วนของชุมชนได้เคยมีความพยายามวางระบบสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชน และผู้ประกอบการ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนและให้สามารถอยู่กันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งชาวบ้านหรือชุมชนเองไม่ได้มีความต้องการเงินชดเชยแต่อย่างใด โดยมีความพยายามในการจัดการในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่

1. การทำทุ่นเป็นระยะทางยาวประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นแนวให้เรือจอดชมหิ่งห้อย และมีสัญญาณไฟเมื่อเข้าถึงจุดชมหิ่งห้อย โดยให้มีการใช้เรือพายแทนเรือหางยาว แต่ผู้ประกอบการไม่ยอมรับและตัดแนวทุ่นออก การกำหนดให้ใช้เรือพายดังกล่าวในช่วงแรกสามารถทำได้และ

นักท่องเที่ยวก็พึงพอใจ แต่จำนวนเรือที่ให้บริการมีเป็นจำนวนน้อย (ประมาณ 20 ลำ) เมื่อเทียบกับเรือยนต์ ซึ่งมีจำนวนนับร้อยลำมาจากทั้ง อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภออัมพวา นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่นั่งเรือพายไม่มั่นใจความปลอดภัยเพราะโดนคลื่นจากเรือยนต์ทำให้เรือโคลง ในที่สุดการใช้เรือพายจึงยกเลิกไป

2. การห้ามจับหิ่งห้อยกลับไป เนื่องจากพบว่า ในการเที่ยวชมหิ่งห้อยนั้น มีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งเอาถุงดำมาครอบจับหิ่งห้อยเอาใส่ขวดกลับไป ซึ่งจะทำให้ประชากรหิ่งห้อยลดลง ดังนั้นชุมชนจึงมีมติการร่วมกันว่าห้ามนักท่องเที่ยวจับหิ่งห้อยกลับไป แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกลับไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบเท่าที่ควร รวมทั้งคนขับเรือเองก็ไม่ได้แจ้งกับนักท่องเที่ยวด้วย

3. การกำหนดความเร็วเรือท่องเที่ยวไว้ไม่เกิน 20 กิโลเมตร/ชั่วโมง และความดังไม่เกิน 70 เดซิเบล โดยขอให้กรมเจ้าท่ามาช่วยดูแลในเรื่องกฎระเบียบและการปฏิบัติของเรือนำเที่ยว ซึ่งในประเด็นนี้ก็ไม่สามารถทำได้เช่นกัน เพราะเรือนำเที่ยวต้องรับทำรอบให้มากเพื่อสร้างรายได้ เนื่องจากมีความต้องการใช้บริการเรือนำเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลและวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ มาท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงต้องใช้ความเร็วเกินกว่าที่กำหนด

4. การกำหนดเวลาเที่ยวชมหิ่งห้อยไม่เกิน 21.30 น. โดยประเด็นนี้ก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก และหลายรายมาในช่วงเวลาดึกกว่าที่กำหนดไว้ หากลูกค้าต้องการใช้บริการเรือผู้ประกอบการก็จะนำเรือออกให้บริการแม้ว่าจะเลยเวลาที่กำหนดกันไว้ หรือกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการละเลยการปฏิบัติตนเอง ส่วนหนึ่งเพราะไม่มีบทลงโทษหากไม่ปฏิบัติเนื่องจากเป็นเพียงการขอความร่วมมือเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของชุมชนได้รับความสนใจเพียงชั่วคราว ทำให้ไม่สามารถลดผลกระทบต่อชุมชนได้ ชาวบ้านซึ่งมีบทบาทในลักษณะที่เป็นผู้ตาม (passive) จึงได้มีการตัดต้นลำพูเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเองดังที่กล่าวไปแล้ว สำหรับมาตรการที่ชุมชนได้เคยเสนอให้จัดการและไม่ได้ดำเนินการต่อเนื่อง ได้แก่ การกำหนดบริเวณ (zoning) ที่ไม่มีกลิ่น (เช่น จากน้ำมันเครื่องยนต์เรือและการปั้งยาง) การจัดให้มีฟันทันเพื่อกันไม่ให้เรือเข้าใกล้และไม่ให้สวะลอยเข้าบ้าน โดยปัจจุบันยังมีการพัฒนาเรือให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและทำให้กลิ่นใหญ่ขึ้น ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมเจ้าท่า

ก็ไม่ได้ดูแลความเสียหายอย่างจริงจัง เช่น เมื่อเรื่อนำเที่ยวเห็นไฟจากเรือตรวจการณ์ของกรมเจ้าท่าก็จะลดความเร็ว แต่พอเรือของกรมเจ้าท่าไม่อยู่ก็แล่นเร็วอย่างเดิม เป็นต้น

ทั้งนี้ หากจะจัดให้มีการชดเชยความเสียหายในเรื่องการรบกวนเวลาของชาวบ้าน ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่่าก็ไม่น่าจะสามารถจ่ายเป็นเงินให้กับทุกครัวเรือนได้ เนื่องจากมีความซับซ้อนในการกำหนดค่าชดเชยที่เป็นที่ยอมรับของแต่ละฝ่ายและการบริหารจัดการซึ่งจะทำให้เกิดความวุ่นวาย อีกทั้งในส่วน of ชาวบ้านเองก็ไม่ได้คิดที่จะเรียกร้องเป็นตัวเงิน แต่ต้องการให้เคารพเกณฑ์ต่างๆ ที่เสนอเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวกสบาย

4.6 ต้นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

เนื่องจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยในอัมพวา เกิดจากการพัฒนาและดำเนินธุรกิจโดยภาคเอกชนเป็นหลัก แม้ว่าในระยะแรกจะถูกริเริ่มและส่งเสริมจากรัฐบาลท้องถิ่นก็ตาม การดำเนินการของภาคเอกชนอยู่บนพื้นฐานของการสร้างผลกำไรภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวว่า “เป้าหมายของผู้ผลิต คือ กำไรสูงสุด” ดังนั้นพฤติกรรมของผู้ผลิตจึงขยายกำลังการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่สูงขึ้น จนกระทั่งการผลิตมีปริมาณมากเกินไปที่ทรัพยากรธรรมชาติจะสามารถฟื้นฟูได้ทัน หรือมากกว่าจุดเหมาะสมนั่นเอง รวมทั้งในการตัดสินใจผลิตสินค้าและบริการของผู้ผลิตนั้นได้คำนึงถึงต้นทุนเอกชนเป็นหลัก โดยละเลยต้นทุนทางสังคม (social cost) ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ต้นทุนทางสังคม คือ ต้นทุนจากการผลิตสินค้าและบริการโดยมีต้นทุนจากการผลิตบางส่วนที่เกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งเป็นบุคคลที่สามที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมดังกล่าว เรียกว่าเป็น ผลกระทบภายนอก (externality) และผลกระทบภายนอกนี้เกิดขึ้นได้ทั้งด้านบวกและด้านลบ สำหรับผลกระทบภายนอกด้านบวก (positive externality) ก็คือผลกระทบในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคม หรือ บุคคลที่สาม ตรงกันข้ามกับผลกระทบภายนอกด้านลบ (negative externality) ที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย หรือ ต้นทุนกับผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นการเกิดผลกระทบภายนอกนี้จึงเป็นเหตุที่ทำให้ต้นทุนทางสังคมไม่เท่ากับต้นทุนเอกชน โดยต้นทุนทางสังคมสามารถแสดงได้ดังนี้

$$\text{ต้นทุนทางสังคม} = \text{ต้นทุนเอกชน} + \text{ผลกระทบภายนอกด้านลบ} - \text{ผลกระทบภายนอกด้านบวก}$$

โดยทั่วไปสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มักจะมาจากปัญหาของผลกระทบภายนอกด้านลบที่เกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เพราะจะมีผู้เดือดร้อน หรือ สูญเสียจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ซึ่งก็รวมทั้งในเรื่องของการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่อัมพवादด้วย ดังนั้นในการศึกษานี้จึงให้ความสนใจกับผลกระทบภายนอกด้านลบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยเป็นสำคัญ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของต้นทุนเอกชนและผลกระทบภายนอกของเรือนำเที่ยว ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

ตารางที่ 4.1 ตัวอย่างต้นทุนเอกชนและผลกระทบภายนอกของเรือนำเที่ยว

ต้นทุนเอกชน	ผลกระทบภายนอก
■ เรือ ■ น้ำมันเชื้อเพลิง ■ ค่าจ้างแรงงาน ■ ค่าบำรุงรักษาเรือ ■ รายจ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเรือนำเที่ยว	ด้านบวก ■ ราคาอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้น ■ รายได้ท้องถิ่นสูงขึ้น ■ ผลประโยชน์ทางอ้อมอื่น ด้านลบ ■ เสียงดัง/น้ำเสีย ■ ตลิ่งถูกกัดเซาะจากการแล่นเรือ ■ แสงไฟรบกวนนกอพยพ ■ ขยะจากการท่องเที่ยว ■ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม

ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

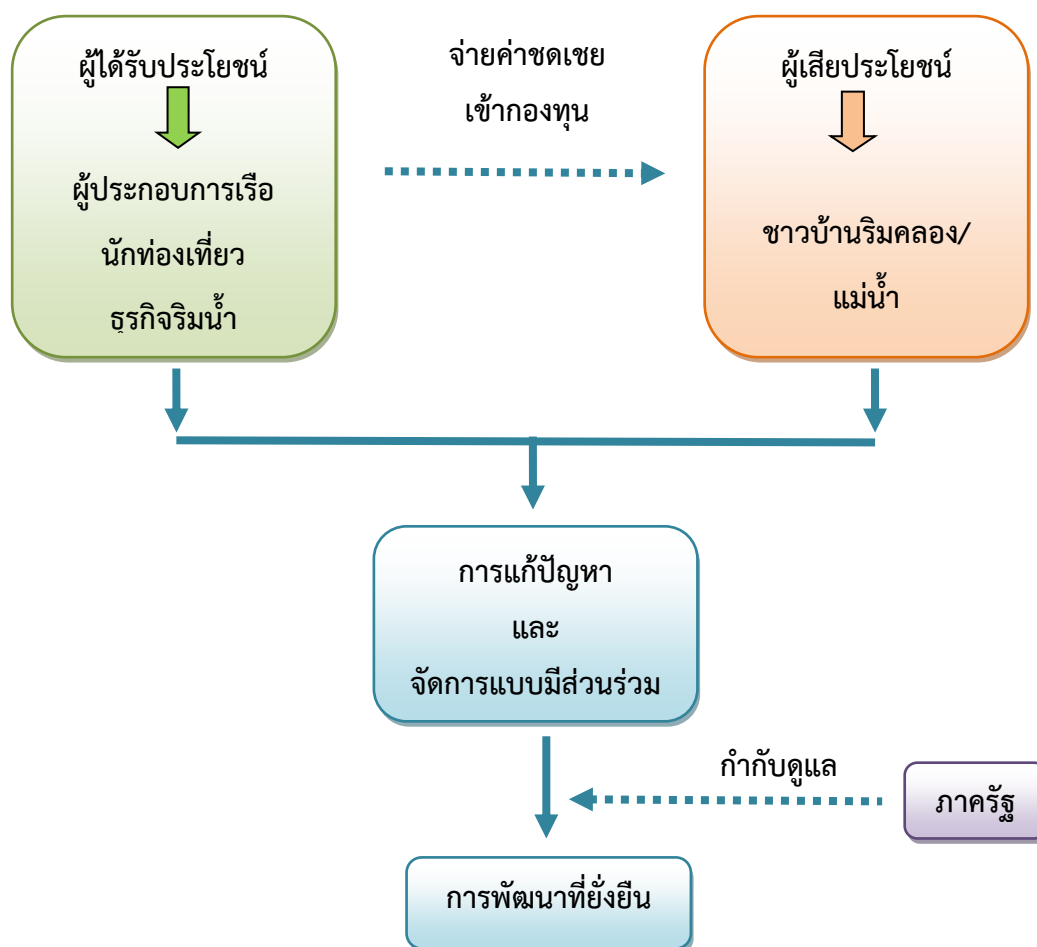
จะเห็นว่าในการผลิตสินค้าและบริการนั้น ผู้ประกอบการเรือจะพิจารณาด้านต้นทุนจากต้นทุนเอกชน (private cost) เท่านั้น ซึ่งได้แก่ เรือ น้ำมันเชื้อเพลิง ค่าจ้างแรงงาน ค่าบำรุงรักษาเรือ รายจ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเรือนำเที่ยว ส่วนผลกระทบภายนอกด้านลบ เช่น เสียงดัง/น้ำเสีย ตลิ่งถูกกัดเซาะจากการแล่นเรือ แสงไฟรบกวนนกอพยพ ขยะจากการท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม จะไม่ถูกนำมาพิจารณาเป็นต้นทุนเนื่องจากไม่ได้รับผลกระทบหรือต้องจ่ายโดยตรง ดังนั้น

ในช่วงที่การท่องเที่ยวขยายตัว ผู้ประกอบการก็จะลงทุนเพิ่มจำนวนเรือให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือ การเพิ่มจำนวนเที่ยววิ่งให้ได้มากที่สุดเพื่อเก็บเกี่ยวรายได้และผลกำไรนั่นเอง

ตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในการแก้ปัญหาผลกระทบภายนอกด้านลบ โดยทั่วไปจะมีหลักการที่ว่า “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters Pay Principle: PPP) และควรมีการชดเชยสำหรับผู้เสียหายหรือได้รับความเดือดร้อน จากแนวคิดดังกล่าวจึงนำมาสู่การจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียหาย ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

4.7 แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย อ.อัมพวา

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย อ.อัมพวา ให้มีความยั่งยืนได้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์หรือผู้เสียประโยชน์ จะต้องยอมรับได้ร่วมกันในหลักการและแนวปฏิบัติที่จะเกิดขึ้น หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีส่วนร่วมก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้ ดังบทเรียนความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในอดีต นอกจากนี้โดยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์แล้วผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย จะต้องจ่ายชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์ หรือ หลักการที่ว่าผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters Pay Principle: PPP) นั่นเอง เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์ นำไปสู่การลดความขัดแย้งทางสังคมโดยการสร้างแรงจูงใจในการดูแลสิ่งแวดล้อม การให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และการสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งผู้ประกอบการเรือ คนขับเรือ นักท่องเที่ยว และชุมชนริมน้ำ รวมทั้งสร้างภาระรับผิดชอบในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อลดการก่อมลพิษ

ภาพที่ 4.3 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

ในส่วนของภาครัฐแม้ว่าจะมีได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์โดยตรงก็ตาม แต่ก็ต้องมีบทบาทในการกำกับดูแลและรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่ามุมมองของผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งเห็นว่าการจัดการให้เรียบร้อยยั่งยืนจะต้องใช้กฎหมายสิทธิชุมชน และเห็นโอกาสที่หิ่งห้อยจะกลับมามีเป็นจำนวนมากเหมือนเดิมเป็นไปค่อนข้างยาก โดยหิ่งห้อยน่าจะค่อยๆ หดไปจากพื้นที่อัมพวา ซึ่งจะเร็วหรือช้าขึ้นกับการเติบโตของเมืองว่าจะเร็วช้าเพียงใด และจำเป็นต้องหาสินค้าทดแทนในอนาคต

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็ยังคงมีความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากเรือนำเที่ยว เพื่อให้การ

จัดการให้การท่องเที่ยวทางเรือเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และเกิดผลกระทบแก่ชุมชนน้อยที่สุด ซึ่งอาจทำให้มีหิ้งห้อยให้ได้เที่ยวชมต่อไปได้นานขึ้น ดังนี้

1. มีคนกลางในการทำความเข้าใจร่วมกัน โดยต้องมีการขับเคลื่อนให้เป็นระบบ และต้องการให้นายกเทศมนตรีซึ่งเป็นผู้นำท้องถิ่นมาเป็นผู้นำในการพูดคุยระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ชุมชน ผู้ประกอบการ/คนเรือ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแล รวมถึงการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการ/คนเรือด้วยกันเอง เนื่องจากประชากรคนเรือมีเป็นจำนวนมาก มีความคิดเห็นยังไม่ตรงกันนักและบางรายก็มีความขัดแย้งกันอยู่ ทั้งนี้เพื่อกำหนดมาตรการต่างๆ ในการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเกิดผลกระทบในระดับที่แต่ละฝ่ายยอมรับได้

2. การจัดการแบบมีส่วนร่วม ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการต่างๆ ในการบริหารจัดการเพราะเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเที่ยวชมหิ้งห้อย และหน่วยงานที่กำกับดูแล ควรต้องให้การสนับสนุนและดำเนินการดูแลอย่างเคร่งครัด โดยมาตรการที่เป็นข้อเรียกร้องของฝ่ายชุมชนที่ควรมีการนำมาทบทวนหาข้อดี เพื่อจัดระบบให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดระเบียบคนเรือ การวางทุ่นให้มีระยะที่ปลอดภัยในการจำกัดความเร็วเพื่อลดผลกระทบจากคลื่น การจัดการขยะในน้ำและการปลูกฝังพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ใส่ใจดูแลสิ่งแวดล้อม การดูแลสภาพแวดล้อมไม่ให้กรงรัง การจัดไฟส่องสว่างให้เหมาะสมเพื่อป้องกันอาชญากรรม และหากสามารถทำได้ก็ควรให้เป็นเรือพาย หรือเรือที่ไม่ใช้เครื่องยนต์ที่ก่อให้เกิดเสียงดังเป็นที่รำคาญในยามค่ำคืน

3. ควรมีการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและกำกับดูแล เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปในเชิงอนุรักษ์สังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายด้านผังเมือง การกำหนดพื้นที่ควบคุม (zoning) กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายที่ใช้กำกับดูแลการเดินทางเรือ กฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เป็นต้น

4. การสร้างวินัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การกวาดขึ้นดูแลพฤติกรรมคนขับเรือ โดยเฉพาะไม่ดื่มสุราทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ โดยคนขับต้องมีความระมัดระวัง ให้ความเกรงใจ ไม่ขับเรือเร็วหรือเร่งเครื่องยนต์จนทำให้เกิด คลื่นลูกใหญ่และเสียงดังรบกวนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ซึ่งตอนนี้เห็นว่ามีคนเรือประมาณครึ่งหนึ่งที่ไม่ระมัดระวังเท่าที่ควร และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีไกด์นำเที่ยว ควรให้ไกด์จัดเวลาสำหรับเที่ยวชมให้เหมาะสมไม่เร่งเวลา เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถชมหิ่งห้อยอย่างเต็มที่ และควรช่วยอธิบายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้การท่องเที่ยวทางเรือน่าสนใจมากขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ประสานงานให้ลงเรือขึ้นเรือเท่านั้น รวมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเคารพสิทธิของผู้อาศัยริมคลองเพื่อลดผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้น

การจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์

สำหรับการจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียประโยชน์ควรจะมากน้อยเพียงใดนั้น จากการศึกษาในส่วนนี้นักท่องเที่ยวใช้การสอบถามความยินดีจ่าย (willingness to pay) จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 65.25 ยินดีจะเสียค่าใช้จ่ายในการล่องเรือเที่ยวชมหิ่งห้อยเพิ่ม หากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานที่ชมหิ่งห้อย หรือทำให้มีหิ่งห้อยเพิ่มมากขึ้น โดยจำนวนเงินที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยินดีที่จะจ่ายเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย และคาดว่าจะสามารถจัดเก็บได้มากที่สุดอยู่ที่จำนวนเที่ยวละไม่เกิน 10 บาท ดังนั้นในกรณีที่จัดเก็บเงินจากนักท่องเที่ยวเพื่อชดเชยสำหรับผู้เสียประโยชน์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเที่ยวชมหิ่งห้อยอย่างยั่งยืนนั้น คณะนักวิจัยเสนอแนะการจัดเก็บเพิ่มเที่ยวละ 10 บาท จะทำให้สามารถจัดเก็บได้ครอบคลุมจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า และไม่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเที่ยวทางน้ำที่เป็นจุดขายของอัมพวามากนัก

ตารางที่ 4.2 ความยินดีจ่ายของนักท่องเที่ยว

จำนวนเงินที่ยินดีจ่าย (บาท)	ร้อยละของนักท่องเที่ยว*
ยินดีจ่ายเพิ่มเที่ยวละไม่เกิน 10 บาท	65.25
ยินดีจ่ายเพิ่มเที่ยวละ 11-20 บาท	39.50
ยินดีจ่ายเพิ่มเที่ยวละ 21-30 บาท	15.75
ยินดีจ่ายเพิ่มเที่ยวละ 31-40 บาท	8.25
ยินดีจ่ายเพิ่มเที่ยวละมากกว่า 40 บาท	4.25

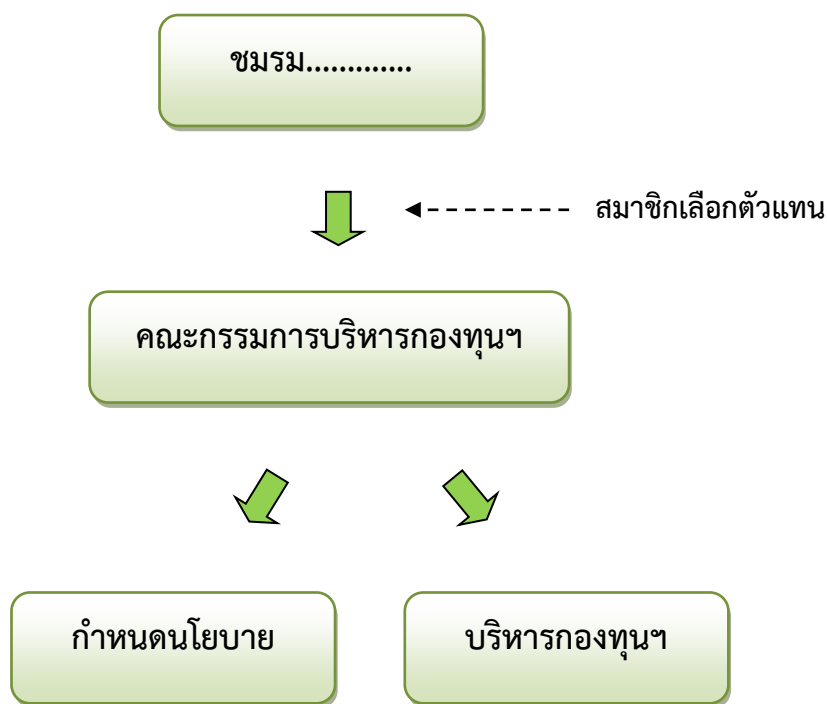
หมายเหตุ * คือ ยอดสะสม

ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ส่วนรูปแบบของการชดเชยต่อผลกระทบที่ชุมชนได้รับอาจไม่สามารถทำได้โดยการจ่ายเงินชดเชยโดยตรงได้หรือทำได้ยาก ทั้งนี้อาจใช้วิธีการชดเชยทางอ้อมที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ตอบแทนแก่ชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน การส่งเสริมสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่ซึ่งเน้นพืชผลที่ปลอดภัยให้เป็นที่ยอมรับแพร่หลายและมีราคาสูงขึ้น เป็นต้น ในกรณีที่มีการเก็บเงินจากนักท่องเที่ยวเพิ่มคนละ 10 บาทต่อเที่ยวในการเที่ยวชมหิ่งห้อยทางเรื่อนั้น ต้องมีการพูดคุยกับเจ้าของท่าใหญ่ๆ เพื่อให้ความร่วมมือ และควรอธิบายให้นักท่องเที่ยวทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บเงินเพิ่มว่าจะนำมาพัฒนาในพื้นที่ เช่น ใช้ลอกคลอง อัมพวาเพราะหน้าแล้งน้ำตื้นเขินมาก การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเพื่อให้เป็นแหล่งที่มีหิ่งห้อยมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้น สร้างทุนกันคลื่นในแนวที่ได้รับผลกระทบจากตลิ่งถูกกัดเซาะ เป็นต้น สำหรับในส่วนของผู้ประกอบการเรือที่ได้รับประโยชน์จากการเที่ยวชมหิ่งห้อยโดยตรงอีกกลุ่มหนึ่งนั้น อาจขอความร่วมมือในการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ และสำหรับคนขับเรื่อนั้นเนื่องจากส่วนใหญ่รายได้ไม่มาก การจัดเก็บอาจสร้างความเดือดร้อนได้ จึงน่าจะเป็นการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติตามข้อตกลงในการเดินเรือที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดแทน

การจัดการเงินในรูปแบบของกองทุน

ส่วนการบริหารจัดการเงินที่ได้รับจากการจัดเก็บเงินส่วนเพิ่มจากนักท่องเที่ยวนั้น คณะนักวิจัยมีความเห็นว่าควรบริหารเงินดังกล่าวให้มีความโปร่งใส และให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีตัวแทนจากภาครัฐเข้ามาร่วมด้วย ดังนั้นในระยะแรกจึงเสนอแนะให้จัดตั้งเป็นกองทุน เช่น “กองทุนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย” หรือ “กองทุนเพื่อ.....” เป็นต้น รวมทั้งควรมีการลงทะเบียนสมาชิกหรือจัดตั้งเป็นชมรม และสมาชิกเลือกกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนเข้ามาบริหารกองทุนดังกล่าว

ภาพที่ 4.4 แนวทางในการบริหารกองทุนฯ

โดยในเบื้องต้นเสนอแนะองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 องค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ

ตัวแทนจาก	จำนวน (คน)
ผู้ได้ประโยชน์	4
ผู้เสียประโยชน์	4
ภาครัฐ	1
รวม	9

ในการดำเนินงานของชมรม/กองทุนฯ ต้องมีความสม่ำเสมอ โปร่งใส และมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เช่น คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ต้องมาจากตัวแทนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ อาทิ เดือนละ 1 ครั้ง นอกจากนี้เพื่อความโปร่งใสต้องมีการกำหนดนโยบายต่างๆ ให้ชัดเจนและประกาศต่อสาธารณะ รวมทั้งมีการจัดทำงบการเงินและประกาศงบการเงินต่อสาธารณะเป็นรายงวด อาทิ รายไตรมาส เป็นต้น ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ อย่างแพร่หลายในชุมชนเพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วม และมีการจัดประชุมใหญ่ประจำปีเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกทั้งหมด เพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน